

BLIK OP VRIJHEID

vluchtverhalen toen en nu

Handleiding voor docenten en begeleiders

Jan Durk Tuinier

Stichting Vredeseducatie
Peace Education Projects

Vrij

Als je leven kan zonder bang te zijn
als je worden kan wat je graag wilt
als je zeggen kan wat je werkelijk denkt
of 't nu voor of tegen is, geen verschil
als je leren kan wat je weten wilt
als je zelf je weg kan kiezen
als je voor jezelf bepalen kan
wat je winnen wilt en verliezen

Als je delen kan, als je zorgen kan
Als je helpen kan wie je nodig heeft
als je vrienden hebt met wie je lachen kan
met wie je vieren kan dat je leeft
Als er mensen zijn van wie je houden kan
die er altijd voor je zijn
En als je in hun midden wonen kan
dan kan je zeggen: ik ben vrij

Mar van der Velden
Werkboek Vrijheid, Stichting Vredeseducatie Utrecht

Dit project is financieel mogelijk gemaakt door:

gemeente **Wageningen**

provincie
Gelderland

© 2019 Stichting Vredeseducatie Utrecht en Stichting Zora

Deze handleiding is speciaal gemaakt voor docenten en begeleiders die met kinderen en jongeren de filmportretten van het project *Blik op Vrijheid* van Stichting Zora willen verwerken. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. Het is voor scholen en instellingen toegestaan om voor intern gebruik uit deze handleiding te kopiëren en te delen.

Inhoudsopgave

Vooraf	4
1. Achtergronden, opzet en werkwijze	5
1.1. <i>Vrijheid leren maken</i>	
1.2. <i>Opzet en werkwijze</i>	
2. Kijkwijzers bij de filmportretten	11
2.1. <i>Teun Jordaan</i>	
2.2. <i>Otto Szauer</i>	
2.3. <i>Benito Sanchez en Coty Salazar</i>	
2.4. <i>Ziba Nillian</i>	
2.5. <i>Abdel Tarakji</i>	
2.6. <i>Sham Hassan</i>	
3. Werkvormen Thema Vluchtelingen	24
3.1. <i>Introductie: Als je moet vluchten...</i>	
3.2. <i>Inburgeringstips (vo + mbo)</i>	
3.3. <i>De opvang van vluchtelingen (po + vo + mbo)</i>	
3.4. <i>Democratie en Dictatuur (po + vo + mbo)</i>	
3.5. <i>Uitspraken, meningen, films (vo + mbo)</i>	
3.6. <i>Wanneer groepen mensen tegenover elkaar staan: Polarisatie (vo + mbo)</i>	
3.7. <i>Verdieping werkvorm Polarisatie</i>	
3.8. <i>Ontmoeting met een vluchteling en gastspreker (po + vo + mbo)</i>	
4. Werkvormen Thema Vrijheid	53
4.1. <i>Introductie: Als vrijheid je lief is...</i>	
4.2. <i>Vrijheid Quiz (po + vo)</i>	
4.3. <i>Wat vergroot of verkleint jouw vrijheid (po + vo)</i>	
4.4. <i>Hoe kan jij de vrijheid van de andere vergroten? (po + vo)</i>	
4.5. <i>Vrijheid moet je regelen (po + vo)</i>	
4.6. <i>Vrijheid in filmbeelden</i>	
4.7. <i>Vrijheid kiezen (vo + mbo)</i>	
4.8. <i>Bevrijdingsdag valt op...</i>	
4.9. <i>De Gouden Regel</i>	
Colofon	74

De Vimeo code voor de filmportretten zijn aan te vragen bij Stichting Zora door een email te sturen naar contact@stichtingzora.org

Vooraf

De afgelopen 80 jaar hebben veel mensen moeten vluchten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verlieten velen hun dorp of stad in Nederland en in de decennia daarna zochten mensen hier een veilig thuis. De situatie in hun geboorteland, de reden voor hun vlucht en de manier waarop ze een nieuw leven hebben gevonden, verschilt per land, per tijd en per persoon.

Het multimedia project 'Blik op Vrijheid' bestaat uit zes filmportretten van 10 minuten van mensen met een vluchtverhaal. De filmportretten beslaan een stuk politieke historie, vluchtgeschiedenis, opvang van vluchtelingen door de Nederlandse overheid in de afgelopen 80 jaar. Laat je meevoeren in deze verhalen, beginnend bij de Tweede Wereldoorlog en eindigend in het nu.

Maak een reis door de tijd en ervaar de beklemming, maar ook de trots en veerkracht van de personen. Ze hebben ieder een eigen blik op vrijheid. Naast de films zijn zes fotoportretten ontwikkeld en met een quote over vrijheid afgedrukt op opzichzelfstaande banners voor binnen en buiten.

Luisteren en kijken naar verhalen van vluchtelingen, kan ons ook meer leren over onszelf. Hoe we bijvoorbeeld in het leven staan, wat 'thuis' voor ons betekent en hoe vrij we zijn. En ook: hoe we kunnen bijdragen aan de vrijheid van anderen. De gefilmde personen geven ons de mogelijkheid om onze verlangens naar vrijheid te spiegelen en samen met kinderen en jongeren verbindingen met anderen te maken.

We wensen u heel veel kijk- en doe plezier!

Jan Durk Tuinier

Wilt u reageren? Heeft u feedback?

Uw reacties of van kinderen en jongeren zijn welkom op: contact@stichtingzora.org

Volg Blik op Vrijheid op blikopvrijheid voor de laatste informatie en updates

1. Achtergronden, opzet en werkwijze

Leeswijzer

In dit onderdeel zetten we enkele inhoudelijke achtergronden van vrijheid op een rij en leggen we uit hoe deze handleiding kan worden gebruikt. Hoe kijken kinderen en jongeren tegen vrijheid en regels aan en hoe kunnen we nieuwe perspectieven ervaren? Daarnaast is er aandacht voor de educatieve doelstellingen, methodiek en werkwijze.

1.1. Vrijheid leren maken...

Mensen maken vrijheid

Vrijheid ontstaat niet vanzelf. Vrijheid komt voort uit het handelen van mensen die met elkaar samenleven. Veel mensen willen alle vrijheid voor zichzelf, maar zonder rekening te houden met anderen is dat niet mogelijk. Vrijheid van denken, spreken, schrijven, handelen, protesteren en kunnen gaan en staan waar je wilt, maak je samen met anderen door afspraken te maken en samen regels en wetten te ontwerpen.

Ik en wij, samen in een groep

De noodzaak om vrijheid met elkaar vorm te geven, komt voort uit de verschillen tussen mensen. Bij veel mensen roepen verschillen angst op. De meeste mensen streven naar gelijkheid en gelijkvormigheid. Ze willen op elkaar lijken. We zien dat heel sterk in massaconsumptie en kuddegedrag. Voor dieren is kuddegedrag een manier om te overleven. Voor mensen ligt dat anders. Mensen zijn uniek en hebben er behoefte aan zich individueel te uiten. Elk mens heeft de taak om in het leven zijn of haar eigen opgaven te vervullen. De meeste mensen doen elkaar na. Mensen kunnen daardoor rivalen van elkaar worden. We leven immers in een wereld waar schaarste is op allerlei terreinen. Er is sprake van een spanningsveld, dat we allemaal wel kennen: tussen je individueel laten gelden en opvallen of opgaan in de groep.

Vrijheid van de ander vergroten

Vrijheid heeft twee kanten. Het is een diep verlangen in mensen om vrij te zijn, maar veel mensen zijn er ook bang voor. Daarom is het zinvol om vrijheid samen te maken. Je bent pas werkelijk vrij wanneer de ander zich ook vrij voelt. Dan heb je allebei de ruimte. Dat is de basis van een humane samenleving. Mensen zijn vrij wanneer ze met andere mensen vrij kunnen leven.

Magisch beeld van vrijheid

Uit een onderzoekje onder enkele groepen jongeren van 12 – 16 jaar in het voortgezet onderwijs, bleek dat zij een magisch beeld van vrijheid hebben. De volgende omschrijvingen waren favoriet. Vrijheid betekent:

- geen regels
- geen zeurende ouders
- alles kunnen doen waar je zin in hebt
- altijd vakantie
- veel geld hebben
- nooit meer naar school.

Een enkeling legde de relatie met mensenrechten en het werk van Amnesty International. Pas bij nadere beschouwing en doorvragen bleek dat ook scholieren zich bewust zijn van het feit dat vrijheid zonder grenzen niet bestaat. Dankzij grenzen, regels, afspraken en wetten ontstaat een kader waarin vrijheid beleefd kan worden.

Conflicten zijn normaal

Vrijheid wordt individueel heel verschillend beleefd. Daardoor kunnen ook spanningen ontstaan. Soms hebben mensen het idee dat deze spanningen niet wenselijk zijn, maar spanningen en zelfs conflicten over de beleving en begrenzing van vrijheid zijn noodzakelijk. Vrijheid is immers geen vaststaande realiteit. Het is voortdurend in beweging. Spanningen en conflicten zijn nuttig, ze stimuleren mensen om over vrijheid na te denken en nieuwe grenzen te zoeken of nieuwe afspraken te maken. Denk aan de regels in de klas, de afspraken in het buurthuis, de spelregels in de sport, de regels in het verkeer, de wetten die worden getoetst door rechters wanneer burgers in hun vrijheid aangetast worden.

Vrijheid regelen

Waar mensen leven zijn regels nodig, afspraken waarmee wij ons samenleven regelen. Stel je eens voor dat er geen regels in de sport zouden zijn. Het wordt een grote chaos. Iedereen doet waar hij of zij zin in heeft. Voetballers nemen een hockeystick mee en maken een doelpunt en supporters rennen het veld op om een handje te helpen. Overal zijn regels, op de werkvloer, in klassen, in het parlement en in winkels om de schaarse vrijheid te delen met elkaar.

Regels voor het menselijk verkeer

Er zijn ook regels voor het menselijk verkeer. Regels zijn afspraken die ons helpen om op een goede manier met elkaar samen te leven. Het zijn afspraken over wat mensen rechtvaardig en eerlijk vinden en hoe ze het beste met elkaar kunnen omgaan. Die regels of rechten zijn nodig omdat mensen niet altijd even lief en aardig voor elkaar zijn.

Vrijheid en mensenrechten

Vrijheid en mensenrechten vormen de brug tussen verleden en heden. De aanhangers van het nazisme vonden zichzelf superieur en begonnen mensen stelselmatig te vernederen, hun vrijheid te ontnemen tot het uitroeien van bevolkingsgroepen toe. Hoewel voorvallen uit de geschiedenis niet met elkaar te vergelijken zijn, gaat het hier wel over de geschiedenis van mensen. Ook vandaag de dag komt vrijheid voor heel veel mensen niet als vanzelf. Daarbij kunnen we denken aan landen waar de vrijheid is ingeperkt door het politieke systeem of aan landen waar de vrijheid wordt bedreigd en mensenrechten worden geschonden.

Niet meer bang zijn

Voor de meeste mensen is vrijheid vanzelfsprekend. Je gaat vrijheid pas zien en herkennen, wanneer je het moet missen. Dit is één van de belangrijkste lessen die we van vluchtelingen kunnen leren. Zij houden ons een spiegel voor met hun verhalen en herinneringen aan een tijd dat vrijheid werd afgepakt of ingeperkt. Ze kunnen ons ook bewust maken van onze vrijheid omdat ze het alledaagse en vanzelfsprekende onder woorden brengen. Bijvoorbeeld wanneer ze vertellen wat het betekent om tijdens de Tweede Wereldoorlog weer thuis te komen in een verwoeste stad. Wanneer ze vertellen wat ze beleefden toen ze voor het eerst in Nederland aankwamen. Alle mensen, die hun vluchtelingenverhaal doen in de film, zeggen het in hun eigen woorden: vrijheid is niet meer bang hoeven zijn. Ze geven ons de mogelijkheid om onze verlangens van vrijheid te spiegelen en verbinding met anderen te maken.

1.2. Opzet en werkwijze

Doelstelling

Met de educatieve activiteiten bij het foto- en filmproject kijken we door de ogen van vluchtelingen naar vrijheid en worden op een spannende manier nieuwe verbindingen tot stand gebracht, die kunnen bijdragen aan het versterken van de inclusieve samenleving.

Educatieve competenties

Na het bekijken van de films en het verwerken van de educatieve activiteiten, kunnen scholieren op hun eigen niveau:

- vrijheid benoemen en dit relateren aan de begrippen: respect, regels, wetten, herdenken, vieren.
- vrijheid omschrijven vanuit de ervaringen van vluchtelingen in verschillende perspectieven.
- diverse opvattingen over de opvang van vluchtelingen in Nederland weergeven en een eigen mening onder woorden brengen.
- de wederkerigheid van respect en verdraagzaamheid benoemen en daarin een eigen houding bepalen.
- handelingsperspectieven voor vrijheid geven binnen hun eigen leefwereld.

Doelgroepen

De educatieve handleiding is gemaakt voor docenten en mensen die in het jeugd- en jongerenwerk werkzaam zijn met kinderen en jongeren in leeftijd van 10 – 20 jaar. Het gaat om scholieren van groep 7 en 8 van het primair onderwijs en jongeren in het voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs en het jeugd en jongerenwerk.

Thema's

- Vrijheid en onvrijheid
- Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog

- Vrijheid en regels, mensenrechten
- Vrijheid in de ogen van vluchtelingen
- Opvang van vluchtelingen
- Ontmoeten van een vluchteling
- Respect en verdraagzaamheid

Methodiek

We willen kinderen en jongeren uitdagen om de verhalen van de vluchtelingen over vrijheid te onderzoeken en deze te koppelen aan hun eigen ervaringen. De persoonlijke verhalen en emoties die deze mensen uiten, kunnen hen motiveren eigen verhalen van 'vrijheid en onvrijheid' te delen. Om nieuwe perspectieven te zien, is het noodzakelijk om jongeren met verhalen en activiteiten uit hun comfortzone te halen. We noemen dat 'veronzekeren'. Wanneer ze vluchtelingen in beeldverhalen 'ontmoeten' gaan ze (leer)vragen stellen die zij met elkaar kunnen onderzoeken. Daardoor ontwikkelen ze nieuwe meningen en kunnen ze nieuwe gedragalternatieven oefenen. Op die manier ontstaat een vorm van 'maatschappelijk leren'. Vanwege de grote verscheidenheid van deelnemers (sociaal cultureel, leercapaciteiten, ambitie en motivatie) bieden we heel diverse activiteiten aan.

- Oefenen in waarnemen
- Standpunten onderzoeken
- Grenzen van meningen verkennen en consequenties benoemen
- Ontmaskeren van vooroordelen
- Vragen stellen aan zichzelf, aan elkaar, aan de geschiedenis en aan de maatschappij
- Inleven in (situaties van) andere mensen
- Geven en ontvangen van feedback
- Gedragalternatieven oefenen
- Oplossingsgericht onderzoeken
- Meningen uiten
- Kennis benoemen vanuit de toepassing
- Keuzen maken op basis van waarden

Bewust worden van vooroordelen

Er zijn in scholen en instellingen veel manieren om bewustwording van vooroordelen en stereotypen bij scholieren en studenten te bereiken. Het gebeurt met de beste bedoelingen en Stichting Vredeseducatie heeft daar ook veel materialen voor ontwikkeld. De gedachte is dat mensen zich eerst bewust moeten worden van negatieve vooroordelen en stereotypen, om ze daarna te ontmaskeren. Recent onderzoek levert op dat dat niet altijd het geval is. Vooroordelen en stereotypen aan de orde stellen, kan tot gevolg hebben dat ze in ons hoofd als frame versterkt worden. De boodschap, dat ze negatief kunnen zijn voor groepen mensen wordt wel gehoord, maar komt niet goed aan omdat vooroordelen gekoppeld zijn aan emoties van superioriteit. Uit onderzoek blijkt dat vooroordelen verminderd worden, zonder dat een persoon zich hiervan bewust is. Sterker nog, wanneer mensen er niet bewust bij stil

staan dat het doel van een werkvorm is om hun vooroordelen te veranderen, is het makkelijker om negatieve beeldvorming om te zetten in positieve ervaringen.

Contacttheorie

Een bewezen manier om vooroordelen en stereotypen te veranderen is via de 'contacttheorie': het ontmoeten van iemand die wordt gerekend tot een 'andere' groep. Wanneer mensen uit heel verschillende groepen elkaar leren kennen, zich inleven in elkaars positie, empathie voor elkaar gaan ervaren en hun angst voor elkaar verminderen, dan is de kans groot dat vooroordelen en stereotypen worden verminderd. Dit effect is zelfs groter bij kinderen dan bij volwassenen. Jongeren kunnen op die manier een positief gevoel ontwikkelen bij iemand met een andere religie, huidskleur, geaardheid of culturele achtergrond.

Contact met vluchtelingen

De contacttheorie werkt ook in de ontmoeting met vluchtelingen. Dit educatieve gedeelte van *Blik op Vrijheid* richt zich op 'parasociale contact theorie'. Waarbij niet een face-to-face ontmoeting plaatsvindt, maar de ontmoeting plaatsvindt door het zien van de filmportretten. Je ontmoet dan niet 'in het echt' iemand, maar kijkt wel via bijvoorbeeld een film mee vanuit zijn of haar perspectief. Voor jongeren voor wie vrijheid geheel vanzelfsprekend is, kan het verhaal over onvrijheid, de vlucht, de opvang en het thuis raken in het nieuwe moederland, nieuwe inzichten en empathie opleveren. Kinderen en jongeren kunnen een ander perspectief ervaren en hen op een nieuwe manier verbinden met de ander.

Rol van docenten en begeleiders

In het ontwikkelen van nieuwe perspectieven, spelen docenten in het onderwijs en begeleiders in het jeugd- en jongerenwerk een sleutelrol. Ze bieden werkvormen aan, ontwikkelen met de deelnemers leervragen en onderzoeken de ervaringen van vluchtelingen met vrijheid en onvrijheid. De thema's worden in deze handleiding in een twintigtal werkvormen aangeboden en kunnen effectief worden toegepast in het onderwijs en in vormingssituaties.

Toepassing

Gezien de variëteit in het onderwijsveld, kunnen de filmportretten op heel veel manieren worden ingezet bij de vakken en projecten rondom geschiedenis, filosofie, maatschappijleer en het domein van burgerschap en levensbeschouwing. De verwerkingsuggesties zijn ook multi-inzetbaar. Als voorbereiding van een project, thuiswerk, individueel of in (kleine)groepen, meer of minder actief en meer of minder naar buiten gericht.

Meer lezen over de Contacttheorie?

www.kis.nl/artikel/les-over-vooroordelen-en-stereotypen-op-school-bewustwording-wel-echt-de-eerste-stap

2. Kijkwijzers bij de filmportretten

Leeswijzer

In dit hoofdstuk zijn kijkwijzers bij deze zes filmportretten opgenomen. In deze kijkwijzer staan vragen die behulpzaam kunnen zijn bij het begrijpen van en het reflecteren op de verhalen. De kijkvragen zijn divers, soms gericht op het begrijpen van het verhaal, soms gericht op reflectie en een andere keer om het beeld van vrijheid te koppelen aan eigen ervaringen.

In de kijkvragen wordt in sommige gevallen verwezen naar de verwerkingssuggesties over Vluchtelingen (hoofdstuk 3) en verwerkingssuggesties over Vrijheid (hoofdstuk 4). Achter de vraag staat tussen haakjes de paragraaf genoemd die verwijst naar een thema om verder met leerlingen te verwerken.

De docent kan naar eigen inzicht de Kijkwijzers aanpassen of een keuze maken in de vragen. De vragen kunnen vooraf, tijdens of na het kijken naar de gefilmde portretten gebruikt worden. Het hangt van de groep en het ontwikkelingsniveau af.

Het derde en vierde hoofdstuk over de thema's vluchtelingen en vrijheid kan gezien worden als een verdieping op de filmportretten. Deze werkvormen kunnen worden gebruikt om verder te praten, discussiëren of werken aan de onderwerpen in de filmportretten zijn voorbij gekomen.

De Vimeo code voor de filmportretten zijn aan te vragen bij Stichting Zora door een email te sturen naar contact@stichtingzora.org

2.1. Teun Jordaan

“Altijd dat bonzen van je hart, ‘t voelen in je keel van angst, dat is er dan niet meer”.

Teun Jordaan werd in 1940 met kolenschuiten geëvacueerd uit Rhenen vanwege de hevige gevechten rondom de Grebbeberg. In 1944 vluchtte hij opnieuw, nu naar Veenendaal. Op het marktplein haalt hij herinneringen op aan de dag van de bevrijding.

Het portret van Teun Jordaan begint bij een rondleiding die hij verzorgt voor een groep scholieren op de erebegraafplaats op de Grebbeberg bij Rhenen. Als kind van zeven maakte hij mee dat de gehele bevolking in het voorjaar van 1940 moest evacueren. Die indrukken, maar ook de terugkomst in de verwoeste stad en het onderduiken later in de oorlog, hebben in zijn leven sporen nagelaten.

Kijkvragen

1. “Als kind vond ik de oorlog spannend. Het was een avontuur.” Wat denk je, heeft Teun gelijk?
2. De moeder van Teun nam een kussensloop mee met een fles water, een pakje boter en kleding. Stel dat jij zou moeten vluchten, wat zou je in ieder geval meenemen?
3. “Ik moet vaak denken aan die mensen die in gammele rotbootjes de Middellandse Zee oversteken”. Omschrijf wat Teun denkt en voelt als hij die beelden op tv ziet.

4. Het gezin van Teun en alle andere inwoners werden gedwongen om de stad Rhenen te verlaten. Wat is het verschil met vluchtelingen die uit Syrië of uit Eritrea naar Europa komen?
5. Na veertien dagen keerden de mensen terug naar Rhenen. Hoe zag de stad er toen uit?
6. “Je verwerkt je angsten niet als kind. Het is een litteken op je rug en in je gezicht”. Het lijkt erop dat de angsten na 80 jaar soms terugkomen bij Teun (of nooit zijn weggegaan). Probeer uit te zoeken hoe dat komt. Gebruik daarbij de website: www.verhalen100malen.nl Kijk bij de buttons: Oorlog, Trauma, Herdenken.
7. “Na de bevrijding pakte een politieman een NSB’er op en zei tegen mijn moeder: Spuug hem maar in zijn smoel. Dat zal ik nooit meer vergeten. Dat deed mijn moeder natuurlijk niet.”
Wat denk je, waarom zei die politieman dit? En waarom deed de moeder van Teun dit niet? Wat heeft Teun van deze ervaring geleerd?
8. Aan het begin van de film zegt Teun: “854 soldaten zijn hier begraven op de Grebbeberg. Aan hen hebben we onze vrijheid te danken.” Het Nederlandse leger verloor de Slag om de Grebbeberg. Wat bedoelt Teun dan met deze uitspraak?
9. “Altijd dat bonzen van je hart, ‘t voelen in je keel van angst, dat is er dan niet meer”.
Leg in je eigen woorden uit wat Teun hiermee bedoeld.
10. Waarom vindt Teun het belangrijk om aan kinderen te vertellen wat vrijheid betekent?

2.2. Otto Szauer

“Dat het mij lukte om hier te komen, dat is vrijheid.”

Otto Szauer vluchtte in 1956 uit Hongarije en kwam als uitgenodigde vluchteling naar Nederland. In zijn huis in de bossen in Eerbeek blikt hij terug op de rol die hij speelde in de demonstraties in Hongarije, zijn vlucht en aankomst in Nederland.

Otto vertelt zijn levensverhaal vanuit de huiskamer in Eerbeek. Hij is in 1956 gevlucht uit Hongarije. Vreedzame protesten van Hongaren werden bloedig neergeslagen door de geheime dienst en door Russische militairen. Hij vertelt ontroerd over de aankomst met de trein op het station van Venlo. Daar stond een orkest dat hen verwelkomde met het Hongaarse en het Nederlandse volkslied. “Ik ben hier gekomen omdat ik angst had dat er iets zou gebeuren. Angst dat heb je hier niet.”

Kijkvragen

1. Toen Otto aan de landbouwuniversiteit in Boedapest studeerde, was de vrijheid beperkt. Mocht hij alles zeggen wat hij wilde? Wat gebeurde er als hij dat deed?
2. “Als je de communistische partij naar de mond praatte, leverde dat pluspunten op bij de toelating aan de universiteit.” Wat bedoelt Otto met deze uitspraak?
3. Als 1 partij in het land alles bepaalt, noemen we dat een dictatuur. Hoe zit dat in Nederland? (zie verwerkingssuggestie 3.4.)

4. Otto deed mee met de vreedzame studentenprotesten. Ze hadden 16 eisen om van Hongarije een vrij land te maken. Ze wilden nieuwe verkiezingen en een vrij land. Waarom wilden ze dat Russische soldaten het land zouden verlaten?
5. Otto was verliefd en ging met zijn vriendin naar de bioscoop. Ze hoorden de geheime politie en Russische soldaten schieten op de mensen. Dat kon niemand zich voorstellen. Wat wil hij daarmee zeggen?
6. De vreedzame demonstratie werd met geweld uiteengeslagen. Veel mensen sloegen op de vlucht voor de repressie, martelingen en executies. Wat betekent repressie?
7. “Dat het mij lukte om hier te komen, dat is vrijheid”, zegt Otto. Vertel in je eigen woorden waarom.
8. We kwamen aan in een dorp in Oostenrijk en we kregen eten, vertelt Otto. De mensen in Oostenrijk hadden ook de deuren van hun huizen dicht kunnen houden. Waarom zouden de mensen in Oostenrijk het eten aan de vluchtelingen gegeven hebben?
9. De trein met vluchtelingen werd op het station van Venlo verwelkomd door een orkest dat het Hongaarse en Nederlandse volkslied speelde. Hoe komt het dat Otto na meer dan 60 jaar nog om deze herinnering moet huilen?
10. “Ik ben blij dat ik hier ben. Ik ben hier gekomen omdat ik angsten had dat er iets zou gebeuren. Angst dat heb je hier niet.” Wat vind je van deze omschrijving van vrijheid? Wat betekent vrijheid voor jou?

2.3. Benito Sanchez en Coty Salazar

“Vrijheid is: Je kunt stemmen wat je wilt, je kunt een keuze maken.”

Na de staatsgreep van de dictator Pinochet in Chili zat Benito Sanchez drie jaar in de gevangenis. In 1976 werd zijn straf omgezet in verbanning en kon hij dankzij het Nijmeegse Chili-comité met zijn vrouw Coty Salazar en dochter naar Nederland komen.

Benito Sanchez en Coty Salazar zijn verbannen uit Chili en keren in de film terug naar hun eerst huis in de Amsterdamse Bijlmer. Ze vertellen over hun jeugd in Chili, over het onrecht wat ze meemaakten en over de strijd voor recht. Zij werden gedwongen om het land te verlaten en hebben een eigen leven opgebouwd in Nijmegen. Benito troost zichzelf en anderen met muziek uit Chili en zingt het prachtige lied: ‘Alles verandert.’

Kijkvragen

1. Benito en Coty vertellen over vroeger. “Alle mensen in het dorp werkten in de mijn. Waarom waren ze totaal afhankelijk van de baas?” Noem 3 redenen. Waren de mensen daardoor vrij of onvrij?
2. De moeder van Coty won een naaimachine en vond dat haar dochter naaister moest worden. Daar had Coty geen zin in. “Maar kinderen respecteerden ouderen vroeger meer dan nu”, zegt ze. Wat bedoelt ze daar mee? Vind je dat ze gelijk heeft?
3. Benito was in Nederland om steun te vragen voor de universiteiten in Chili, die een tekort aan materialen hadden zoals boeken. Dat pikte de regering van Chili niet en Benito werd tot

twintig jaar gevangenisstraf veroordeeld. Chili was een dictatuur. Welke vrijheden moet je in een dictatuur nog meer inleveren? (zie verwerkingssuggestie 3.4.)

4. Amnesty International zet zich in voor mensen die vervolgd worden vanwege hun geloof, hun politieke mening of als ze geprotesteerd hebben tegen de regering. Vanuit Nederland hebben mensen ook acties gevoerd voor de vrijlating van Benito. Ze hebben brieven gestuurd naar de regering van Chili en geprotesteerd tegen zijn gevangenschap. Onderzoek hoe je kunt meedoen aan een schrijfactie of een Facebookactie op www.amnesty.nl In veel gemeenten is een groep actief. Je kunt ook met hen contact opnemen en om steun vragen.

5. Na 3 jaar gevangenis werden Benito en Coty gedwongen om Chili te verlaten en naar Nederland te vertrekken. Dat noemen we verbanning. Wat betekent dit?

6. “Je hebt niets gedaan om weggestuurd te worden”, zegt Benito. Omschrijf zijn gevoel.

7. ‘Todo Cambio’, is de titel van het lied dat Benito zingt wanneer zij hun oude huis in Amsterdam bezoeken. Er zijn scholen in Nederland die ‘Panta Rei’ heten. Dat betekent hetzelfde, maar dan in het latijn. Onderzoek wat het betekent.

8. “Wanneer je in Nederland bent, ben je vooral gericht op: we moeten weer terug naar huis, maar dat kan niet meer”, zegt Coty. Wat bedoelt zij daarmee?

9. Benito zegt: “Als ik ga lopen naar het winkelcentrum, ik ben niet bang dat er iets gaat gebeuren. Ik voel mijn vrijheid. Ik ga naar de gemeente om iets te regelen, ik ben hetzelfde als jij.” Welke voorbeelden geven zij nog meer?

10. “Vrijheid is: niet bang zijn, ik ben anders dan jij. Ik heb alles gedaan wat ik in Chili niet kon. De weg was vrij en ik ben blij dat ik naar dit land ben gekomen”. Vertel in jouw woorden wat Coty hier met vrijheid bedoelt.

11. “Vrijheid is: Je kunt stemmen wat je wilt, je kunt een keuze maken.” Ga jij stemmen als het kan? Welke keuze zou je maken?

12. ‘Alles verandert’, zingt Benito. Wat allemaal? Wat verandert er niet?

2.4. Ziba Nillian

“Voor mij is de vrijheid die jullie voelen anders dan de vrijheid die ik voel”.

Het leven in Iran als kind was mooi, samen met vele andere jongeren zat Ziba Nillian vol met idealen. Het strenge islamitische regime van Ayatollah Khomeiny legde echter veel vrijheden aan banden en in 1994 vluchtte Ziba samen met haar man en kinderen naar Nederland.

Het portret van Ziba Nillian start met de terugkeer naar het asielzoekerscentrum De Leemkuil in Wageningen, meer dan twintig jaar geleden. Ze is er stil van omdat alle herinneringen aan de vlucht voor de dictatuur in Iran weer naar boven komen. Het verdriet over het achterlaten van haar familie, maar ook het nieuwe leven dat zij in Wageningen kon opbouwen.

Kijkvragen

1. Ziba is heel stil als ze in de kamer van het asielzoekerscentrum komt. Waar moet ze aan denken?
2. Ziba heeft geen foto meer van toen zij een klein kind was. Ze vertelt over haar herinneringen want ze heeft alle plaatjes in haar hoofd. Wat is het eerste plaatje wat jij in je hoofd krijgt als je denkt aan de tijd dat je klein kind was?

3. “Iran was een dictatuur”, zegt Ziba. Wat betekent dictatuur? Wat is het verschil tussen dictatuur en democratie? (zie verwerkingsuggestie 3.4.)
4. “Het lukte ons niet om een betere wereld te maken in Iran. Daarom besloten we te vluchten”, zegt Ziba. Kun je 3 redenen noemen om te vluchten?
5. Wat bedoelt Ziba met: “Als je gedwongen wordt om een hoofddoek op te doen, ben je niet vrij?”
6. “Ik vind een meisje van 9 jaar is een kind, maar in sommige landen vieren ze feest en kan een kind trouwen. Voor mij is dat geen feest, daarom zijn we hier.” Kun je uitleggen wat Ziba hier bedoelt?
7. “Vrijheid is dat mensen zelf mogen kiezen wat ze willen. Dat niemand anders gaat bepalen wat vrijheid is.” Noem een voorbeeld waarin andere mensen bepalen wat jij moet doen. Ben je daardoor minder vrij?
8. “Vluchten is je huis en alles verlaten tegen je zin.” Stel dat jij zou moeten vluchten, wat zou je in ieder geval meenemen?
9. Ziba komt na een lange tijd weer in het asielzoekerscentrum. “Ik loop hier als bezoeker nu. Ik heb heel veel meegemaakt hier. Zij zijn mijn lotgenoten.” Wat bedoelt Ziba met: lotgenoten?
10. “Vrijheid betekent: je mag je eigen weg vinden”, zegt Ziba. Krijg jij ook de vrijheid om je eigen weg te vinden? Vind je dat je genoeg ruimte krijgt? Zo nee, wat zou je daaraan kunnen doen?
11. “Het is niet dat ik niet dankbaar ben want de kinderen kunnen naar school toe en medische zorg en alles, maar toch voor ons is het moeilijk.” Leg uit wat Ziba hier bedoelt?
12. Ziba zegt in de film: “Voor mij is de vrijheid die jullie voelen anders dan de vrijheid die ik voel. De betekenis van vrijheid heeft met gevoel en cultuur te maken”. Wat bedoelt Ziba daarmee?
13. “Toen ik hier kwam, mocht ik mijn eigen weg vinden, maar ik voelde ook verplichtingen voor mijn kinderen.” Volgens Ziba kun je vrij en tegelijk ook verplichtingen hebben. Ben je het daar mee eens? Kun je voorbeelden voor jezelf noemen?

2.5. Abdel Tarakji

“Vrijheid is echt alles in het leven, want met vrijheid kun je je eigen route wandelen”.

In 2015 besloot de toen 16-jarige Abdel Tarakji, geboren in Syrië, alleen naar Nederland te vluchten. Na een lange reis en twee jaar in verschillende opvangplekken, is hij hier herenigd met zijn ouders en zussen.

Het portret van Abdel Tarakji start met beelden van de overtocht van de vele Syrische vluchtelingen die in 2015 de Middellandse zee overstaken om in Europa veiligheid en vrijheid te zoeken. Abdel besloot om zich hierbij aan te sluiten en vertrok alleen, zonder zijn ouders en zusjes, naar Europa. Hij haalt herinneringen boven over de tocht vanuit Turkije naar Nederland en hoe hij in het Nederlandse opvangsysteem zijn enige bekende en vriend kwijt raakte.

Kijkvragen

1. Abdel Tarakji woonde in Syrië in de stad Aleppo. “Ik had daar een normaal leven”, zegt hij. Wat bedoelt hij met een ‘normaal leven’?
2. Abdel zegt: “Ik kan me niets herinneren dat ik iets niet mocht van mijn ouders en van mijn cultuur”. Kun je zeggen dat hij in Syrië een kansrijke toekomst zou hebben?
3. In 2011 gingen veel mensen in Syrië demonstreren tegen de president. Ze vroegen om politieke hervormingen en burgerrechten. Kun je uit de film opmaken wat burgerrechten zijn?

4. “Mijn vader heeft tegenstanders van de dictator geholpen. Dat mag niet”. Waarom mocht Abdel daar nooit met iemand over praten?
5. Abdel besluit om vanuit Egypte naar Europa te vluchten. Dat was een moeilijke beslissing voor de familie. Kun je uitleggen waarom de vader bijna moet huilen als hij er over vertelt?
6. Abdel is met een boot zonder motor van Turkije naar Griekenland gevlucht. Het duurde wel 6 uur. “Mensen gingen huilen en bidden, maar ik had geen gevoelens”, zegt hij. Hoe zou dat kunnen? Kwamen die gevoelens later wel?
7. Abdel en zijn vrienden werden opgepakt in Hongarije. “Dat vond ik het moeilijkste van de reis”, zegt hij. Kun je uitleggen waarom? Wat zou het hij ergst gevonden hebben? Weinig eten en water of dat hij zijn telefoon niet kon opladen?
8. Abdel ging zich met zijn vriend melden bij het politiebureau. Waarom vond hij dat eng?
9. Nederland is een vrij land, maar de regels in het asielzoekerscentrum waren streng, vond Abdel. Kun je uitleggen waarom hij dat vindt? Ben je het met hem eens?
10. Na anderhalf jaar komt het gezin van Abdel naar Nederland en kunnen ze weer bij elkaar wonen. “Vrijheid is alles in het leven. Met vrijheid kan je je eigen route wandelen”. Wat bedoelt hij daar mee?

2.6. Sham Hassan

“Voor mij is vrijheid mezelf kunnen zijn, zonder na te hoeven denken over het oordeel van anderen.”

Sham Hassan maakte een aantal jaren de oorlog mee in Syrië voordat zij samen met haar moeder en broertje, haar vader en oudere zus achterna reisde naar Nederland. Ze wil grimeur worden en danst, maar merkt ook hoe moeilijk het is om hier een nieuw leven op te bouwen.

Sham komt naar Nederland nadat haar zus en vader hier een verblijfsvergunning hebben gekregen. Ze ziet Nederland als de ideale plek om een nieuw leven op te bouwen. In het filmportret gaat ze in op de uitdagingen die het met zich mee brengt om een nieuw leven op te bouwen. Ze vertelt over de moeilijkheden die het met zich meebrengt en haalt kracht uit de haar creativiteit.

Kijkvragen

1. Sham Hassan vertelt over haar leven in Damascus. Ze had een goede kindertijd, vertelt ze. Toch vertrokken haar vrienden steeds meer. Waarom was dat?
2. Toen de oorlog was uitgebroken, was Sham 13 jaar en verhuisde het gezin naar As-Suwayda. Wat vond Sham van deze verhuizing?
3. Welke herinnering aan de oorlog zal altijd in haar gedachten blijven? Vertel in je eigen woorden wat er met haar vader en oom gebeurde en hoe Sham daarop terugkijkt?

4. “Mijn ouders zijn ruimdenkend”, zegt Sham. Wat is ruimdenkend? Waaraan kun je dat merken? Bij jij ruimdenkend?
5. “Als kind heb je niet veel vrijheid nodig”, volgens Sham. “Vrijheid is spelen wanneer je wilt, eten waar je van houdt, en kleren dragen die je nodig hebt.” Ben je het hier mee eens? Later kreeg ze behoefte aan andere vrijheid. Wat bedoelt ze hier mee?
6. Toen Sham in 2016 in Nederland aankwam, was ze blij. Ze had haar vader en zus twee jaar niet gezien. Wat is er dan allemaal anders? Heb je dat zelf wel eens meegemaakt?
7. Na een tijdje in Nederland merkt Sham dat ze anders is dan de andere Nederlanders. Wat is er aan de hand? Begrijp je wat Sham voelt? Wat mist zij het meest?
8. “Ik voel het altijd dat ik een buitenlander ben”, zegt Sham. “De mensen zeggen het niet, maar ik voel het altijd dat ik heel verschillend ben in de klas”. Stel dat Sham bij jou in de klas zat, wat zou je kunnen doen?
9. Veel mensen zijn zo bang voor het idee dat ze zouden moeten vluchten, dat ze het niet willen zien. Het is de angst die veel mensen verlamd. De eerste reflex is: hou de vluchtelingen buiten de deur. Herken je dit bij andere mensen? Hoe zit dat bij jou?
10. Sham vertelt over haar ontdekking: “Ik doe niets met mijn leven, behalve in het verleden leven. Maar dat is niet mijn toekomst”. Wat heeft ze gedaan om meer naar de toekomst te gaan leven?
11. Sham wil zo snel mogelijk voor grimeur gaan studeren omdat ze gek is op make up. Wat kan je doen met make up? Wat vind je van de tekening op haar benen? Iets om ook eens te proberen bij elkaar in de klas?
12. Sham zegt: “Voor mij is vrijheid mezelf kunnen zijn, zonder na te hoeven denken over het oordeel van anderen.” Wat vind je daarvan, geldt dat ook voor jou?

3. Werkvormen Thema Vluchtelingen

Wat zou jij meenemen als je zou moeten vluchten?

3.1. Introductie: Als je moet vluchten...

Voor docenten
en begeleiders

Leeswijzer

In hoofdstuk 3 staan de werkvormen en activiteiten op een rij rondom het thema vluchtelingen. De suggesties zijn per doelgroep ingedeeld en soms breed inzetbaar. De docent kan de werkvormen naar eigen inzicht op een eenvoudige manier aanpassen aan de groep en de vragen die naar aanleiding van de filmportretten zijn gesteld. Dit eerste onderdeel is bedoeld voor de docenten en begeleiders en kan dienen als introductie op het thema.

Als je moet vluchten

We kunnen het ons niet voorstellen. We denken er liever niet aan. We stoppen het zover mogelijk weg. Het idee dat je je huis moet verlaten omdat je bedreigd wordt, door oorlog, aardbeving, bommen of geheime diensten. Je moet je leven zien te redden. Een kleine tas, een warme trui, een paar foto's, wat fruit of een telefoon. Dat is alles wat je mee kan nemen.

Alles is in een paar tellen verleden tijd geworden. Je woonplek is er niet meer, geen bed om op te slapen, geen keuken om te koken, geen tuin om in te werken en van te genieten. De school is een puinhoop. Alles weg. Onzekerheid over je vrienden en familie. Een nachtmerrie waarin je niet wakker wordt.

Zo kom je aan in een ander land. Bang en ontredderd. Je hebt niets meer. Je bent niets meer. Hoe ga je verder leven? Er wordt een hand uitgestoken. Iemand glimlacht naar je en reikt water en brood aan. En een deken.

Stel je voor dat er geen mensen zijn waar je terecht kunt. Stel dat er nergens plek is. Stel dat je nergens welkom bent.

3.2. Inburgeringstips

Voor deelnemers
vanaf 14 jaar in
vo en mbo.

Bedoeling

In deze werkvorm staat de ervaringen van nieuwkomers bij hun inburgering in Nederland centraal. De deelnemers bedenken zelf een tip zodat een nieuwkomer daar rekening mee kan houden. De werkvorm is een oefening in perspectiefwisseling (anders kijken naar Nederland) en empathie (kunnen invoelen wat de ander voelt).

Educatieve doelen

- Deelnemers benoemen ervaringen van nieuwkomers met gewoonten en gebruiken in Nederland.
- Deelnemers omschrijven enkele belemmeringen in het verlies dat veel nieuwkomers ervaren en in het inburgeringsproces.

Aandachtspunten voor docenten

Centraal in deze werkvormen staan 15 tips die nieuwe Nederlanders geven aan vluchtelingen die in ons land aankomen. Het kan verrassend zijn om door hun ogen naar Nederland te kijken. De leerlingen en studenten nemen kennis van de tips en ontwikkelen zelf een nieuwe tip door te kijken naar de eigen gewoonten.

Begrijpend lezen is een belangrijke voorwaarde in deze werkvorm. Als sommige leerlingen daar moeite mee hebben, kunnen we de 15 tips verdelen om de leeslast wat te verlichten. Elk tweetal in de groep krijgt 2 tot 5 tips om te onderzoeken.

Let op: de vragen in de opdracht hieronder moeten wellicht iets worden aangepast naar de groep. Vraag 2 kan eventueel worden overgeslagen. Stel in ieder geval vraag 1 en vraag 3 aan de orde.

Wanneer een gesprek met een asielzoeker of statushouder is gepland (zie 3.7.), kunnen de zelf bedachte tips in het gesprek aan de orde komen.

Opdracht

Journalisten van *De Correspondent* hebben aan statushouders (asielzoekers die in Nederland mogen blijven) gevraagd of zij tips willen geven aan vluchtelingen die net in Nederland aangekomen zijn. De lijst met tips staat onder de volgende vragen.

1. Welke tip spreekt je het meest aan?

Kies er twee en schrijf in enkele woorden op, wat jou zo aanspreekt.

Besprek de tips die je gekozen hebt met een andere deelnemer.

2. Welke belemmeringen komen asielzoekers tegen?

Noem 2 belemmeringen als gevolg van het verlies van het thuisland en 2 belemmeringen die zij in Nederland tegenkomen.

3. Wat zou jij iemand, die net in Nederland aankomt, voor tips kunnen geven?

Maak een lijstje met Do's en een Don'ts. Verzamel alle tips en analyseer wat de overeenkomsten en verschillen zijn.

Inburgeringstip van nieuwe Nederlanders (Uit: De Correspondent)

1. Koop een fiets

'Door te fietsen zie je de omgeving, maak je een verbinding met het landschap en denk je minder na over de zorgen die je hebt.'

BabakAmiri (45, muzikant, vluchtte in 1991 uit Iran)

2. Zie jezelf als een baby

'Veel mensen blijven denken aan de tijd in hun vaderland, toen ze een baan hadden, vrienden, familie. Als je vasthoudt aan wie je was, word je depressief. Probeer jezelf te zien als een baby die alles opnieuw moet leren. En alles is eigenlijk even knap, net als wanneer een baby leert lopen.'

Ozjan van Schuylenburg-Issso (28, zelfstandig ondernemer, vluchtte acht jaar geleden uit Syrië)

3. Doe precies wat je zegt

'Als iemand je vraagt om te komen helpen verhuizen, zeg je: "Ik ga mijn best doen, Inshallah." Dat betekent nee, Irakezen begrijpen dat. Maar Nederlanders houden niet van onduidelijke taal. Ze gaan je pas vertrouwen als je precies doet wat je zegt. Ja is dus ja, nee is nee, en als je om 19.00 uur hebt afgesproken, dan moet je er ook echt zo laat zijn.'

Firas Al-Khoury (arts-assistent, vluchtte in 2006 uit Irak)

4. Vertrek uit het AZC zo snel als je kunt

'Ik heb een advertentie gezet in een lokale krant in Utrecht, en toen ik een kamer kon vinden ben ik meteen verhuisd. Die kamer maakte mij zo trots. Ik ben dolgelukkig naar de Ikea gegaan (een Europese keten waar je goedkope meubels kunt kopen) en heb een Billy-boekenkast gekocht.'

BabanKirkuki (41, dichter, vluchtte in 1999 uit Irak)

5. Verwonder en verbaas u over je woonomgeving

'Ik liep langs een tuin waar een oude vrouw bezig was met beelden van tuinkabouters (kleine mannetjes met een puntmuts), die ze met een doekje afnam en voorzichtig terugzette in het gras. Ik heb er wel een kwartier naar staan kijken, zo mooi was dat.'

BabanKirkuki

6. Bevrijd jezelf van verstikkende elementen uit de cultuur van het thuisland

‘Bedenk goed dat je nu in Nederland bent, dit is een vrij, liberaal land. Wees niet bang voor die vrijheid, en bedenk dat je kun stoppen met gewoonten of tradities uit jouw cultuur die je vervelend of belemmerend vindt.’

BabanKirkuki

7. Lees Nijntje

‘Kinderboeken zijn een heel goede manier om de Nederlandse taal te leren. Ik las Nijntje , een populair kinderboek over een wit konijntje.’

Ilias Mathab (28, ambtenaar bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, vluchtte in 1998 uit Afghanistan)

8. Sluit je af voor de nieuwsstroom uit uw thuisland

‘Ik heb iedereen die op Facebook over ISIS post, geblokt, en aan goede vrienden gevraagd of ze die berichten niet met mij willen delen. Ik heb honderd procent van mijn hersenen nodig om hier te zijn, dus ik volg het nieuws niet.’

Firas Al-Khoury

9. Ga naar het buurthuis of de sportclub

‘Voor mij is de voetbalclub mijn redding geweest. Op het veld, en in de derde helft (Nederlandse uitdrukking voor wat drinken na de wedstrijd) kun je vrienden voor het leven maken.’

Firas Al-Khoury

10. Trek het je niet aan als Nederlanders kil doen

‘Ik ben in Syrië gewend dat als je iemand op straat tegenkomt die je kent, je eventjes een praatje maakt. Dat is hier in Nederland anders, mensen zeggen alleen maar “hallo” of “doei”. Zelfs op een feestje vragen ze vaak niets aan je.’

Ozjan van Schuylenburg-Issso

11. Laat uw kinderen spelen met Nederlandse kinderen

‘Na een tijdje zal je kind vriendjes mee willen nemen. Veel mensen worden dan bang: er komen andere kinderen die beter Nederlands spreken dan ik, straks weet ik niet wat er wordt gezegd. Wees toch gastvrij, het is belangrijk voor de ontwikkeling van je kind.’

MardjanSeighali (51, directeur studentenvluchtelingenorganisatie UAF, vluchtte in 1991 uit Iran)

12. Zeg het eerlijk als je een woord of zin niet begrijpt

‘Veel vluchtelingen denken dat als ze iets vragen, ze voor dom worden versleten. Maar durf te vragen wat iets betekent, dat waarderen Nederlanders.’

MardjanSeighali

13. Leer omgaan met de directheid van Nederlanders

‘Op je werk zullen mensen tegen je zeggen: “Dit doe je helemaal niet goed.” Daar kun je heel onzeker door worden. Maar Nederlanders zullen ook eerlijk zeggen wat je kunt verbeteren.’

Firas Al-Khoury (arts-assistent, vluchtte in 2006 uit Irak):

14. Word zelfstandig ondernemer

‘Het is heel erg moeilijk om een baan te vinden op de Nederlandse arbeidsmarkt. Ik ben vertaler, hoogopgeleid. Toen de kaasboer bij mij in de buurt besloot ermee te stoppen, zag ik mijn kans. Nu verkoop ik Hollandse kazen, wie had dat ooit verwacht?’

Morty Balthazar (42, kaasboer, vluchtte in 1999 uit Iran)

15. Zoek iets in de Nederlandse cultuur dat u kunt verdedigen

‘In dit land zijn homo’s en hetero’s gelijk en kan een zwarte man burgemeester worden. Dat egalitaire en democratische, dat vind ik mooi aan Nederland. Ga op zoek naar een Nederlandse waarde die je wilt verdedigen, die bij jou past. Kun je niets vinden? Dan moet je nadenken over weggaan.’

Paul Mbikayi (51, rijksambtenaar, vluchtte in 1994 uit Zaïre, nu Congo)

Bron: De Correspondent i.s.m. VluchtelingenWerkNederland , Stichting Keihan en UAF. Vertaling: Ozjan van Schuylenburg-Issso en Laila Jazzy.

3.3. De opvang van vluchtelingen

Voor deelnemers
vanaf 10 jaar
in po, vo en mbo.

Bedoeling

Deelnemers onderzoeken allerlei meningen over de opvang van vluchtelingen en komen tot een eigen standpunt.

Educatieve doelen

- Deelnemers benoemen uiteenlopende meningen over de opvang van asielzoekers.
- Deelnemers ontwikkelen een eigen mening en benoemen de argumenten die tot een afweging heeft geleid.

Aandachtspunten voor docenten

De 12 meningen die worden gegeven, zijn uiteenlopend en komen direct uit de (social) media. Sommige deelnemers hebben toelichting nodig bij enkele stellingen. Geef aan dat je die meningen kunt kiezen die echt bij jou passen. Het kan zijn dat daar tegenstrijdige meningen bij zitten. Dat is geen enkel probleem. Veel mensen zijn van mening dat we vluchtelingen moet helpen, maar maken zich ook zorgen om allerlei zaken. Het is zinvol om juist de zorgen op een rij te zetten en verder te onderzoeken. Zo is de angst voor een terroristische aanslag groot onder veel Nederlanders, maar de kans dat je er zelf in terecht komt is bijna nul. Probeer in de gesprekken ruimte te zoeken om zowel de angst als de feiten te onderzoeken en geef zoveel mogelijk regie aan de deelnemers zelf. Dat geeft betrokkenheid en motivatie.

Opdracht

Nederlanders hebben verschillende meningen over de opvang van vluchtelingen.

Wat vind jij? Je mag 4 meningen kiezen die het best bij jou passen.

Wat is jouw mening over de opvang van vluchtelingen?			
Er komen mensen met vreemde gewoonten naar ons land.	Vluchten zou mij ook kunnen overkomen.	Er is genoeg ruimte op het platteland.	Er zijn niet genoeg woningen.
!%#\$*&&!#\$%	&%\$\$#!#%\$!@	!#\$%@&%\$!#*	!\$#!%\$&^%#
We halen misschien wel terroristen binnen.	In de toekomst hebben we arbeidskrachten nodig.	We moeten mensen in nood helpen.	Iedereen heeft recht op asiel.
* & ^ & % \$! ! * & ^	^ ^ ! # \$ @ # # \$ \$ %	!! @ # \$ \$ % % & ! #	& % \$ # @ ! ! # \$ % #
Het veroorzaakt onrust.	Er is niet genoeg werk voor iedereen.	Wij zijn rijk genoeg.	Nederland is te vol.
& % % \$ * ! \$ # & % #	& % # ! # % % \$ * & ^	! & % # & ! # \$ % & @	# # \$ % ^ & # \$ & ! !

Opdracht (vervolg)

Tel de @@@ die onder de meningen staan die jij hebt gekozen.
Lees het commentaar die bij het aantal @@@ hoort.

Commentaar

0 of 1 @

Jij vindt dat vluchtelingen niet welkom zijn in Nederland omdat er veel problemen ontstaan met werk, wonen en de verschillen in culturen.

2 @

Jij vindt dat vluchtelingen geholpen moeten worden, maar je ziet ook problemen bij de opvang.

3 of 4 @

Jij vindt dat vluchtelingen opgevangen moeten worden omdat we mensen in nood moeten helpen.

Ben je het er mee eens?

Vergelijk jouw meningen met die van de andere deelnemers.

Neem één van de vluchtelingen uit de filmportretten van *Blik op Vrijheid* in gedachten.

Wat denk je? Hoeveel @@ deze persoon zou hebben?

3.4. Democratie en Dictatuur

Voor deelnemers
vanaf 10 jaar
in po, vo en mbo.

Bedoeling

Uit de filmportretten blijkt dat vluchtelingen op allerlei manieren te maken krijgen met dictatoriale regeringen of autoritaire regimens. Iran en Chili veranderden in dictaturen en dat geldt ook voor Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hongarije was een communistische eenpartijstaat. De deelnemers verdiepen zich in deze opdracht in de verschillen tussen democratie en dictatuur door kenmerken te onderzoeken en te onderscheiden.

Educatieve doelen

- Deelnemers omschrijven de begrippen dictatuur en democratie en kunnen van beide staatvormen enkele kenmerken noemen.
- Deelnemers vertellen in eigen woorden hoe de democratie in Nederland in 1940 werd afgeschaft en in 1945 weer werd hersteld.
- Deelnemers omschrijven hoe de democratie in Duitsland na 1945 werd hersteld.

Aandachtspunten voor docenten

De werkvorm kan aansluiten bij lessen of projecten burgerschap, maar kan ook geheel zelfstandig aan de hand van de filmportretten worden uitgevoerd. In alle filmportretten komt het thema Democratie en Dictatuur aan de orde.

Wellicht is het mogelijk om de soorten dictaturen te benoemen en ook aandacht te schenken aan de overgang van dictatuur naar democratie. Wat te denken van deze vraag:

Het aantal democratieën in de wereld is in de afgelopen 65 jaar...

- A. toegenomen
- B. hetzelfde gebleven
- C. afgenomen

In 1950 telde de wereld 24 democratieën. In 2017 zijn 97 van de 195 landen een democratie.

Vooraf in Afrika zijn vrijheid en democratie in de afgelopen jaren stevig gegroeid.

Democratische landen gaan minder snel over tot oorlogsvoering, inwoners hebben recht op politieke vrijheid, inwoners leven rijker en gezonder en er is een rechtsstaat met betere bescherming van mensenrechten.

Uitvoering

Deze opdracht kan op 2 niveaus worden uitgevoerd, eventueel na elkaar. De eerste opdracht 'Democratie of Geen Democratie' is bedoeld voor deelnemers vanaf 10 - 14 jaar in po en vo.

De tweede opdracht 'Democratie of Dictatuur' is geschikt voor deelnemers vanaf 15 jaar in vo en mbo. Hierin komt ook de scheiding der machten (trias politica) aan de orde. De kenmerken 'democratie en geen democratie' of 'democratie en dictatuur' kunnen op een kaart worden geprint. De docent schrijft op de achterkant van de kaarten een getal. Bij elkaar opgeteld vormen de getallen bij Geen Democratie en/of bij Dictatuur 1940 en bij Democratie 1945.

De leerlingen doen de activiteit in groepjes van 3 tot 5 deelnemers. Om de beurt wordt een kaart gepakt en beargumenteert de speler of het Dictatuur of Democratie is. We wisselen meningen uit, doen eventueel nader onderzoek en de meeste stemmen gelden. Wanneer alle kaarten verdeeld zijn in dictatuur of democratie, worden de codes achter op de kaarten opgeteld en gecontroleerd. Kloppen de codes en vormen zij samen 1940 en 1945, dan zijn de antwoorden goed. Kloppen de codes niet, dan is er ergens een vergissing gemaakt. De deelnemers kijken samen nog een keer de kaarten door en de twijfelgevallen worden onderzocht. De begeleider of docent kijkt mee. Dezelfde activiteit kan uitgevoerd worden met 'Democratie of Geen Democratie'.

Opdracht 1: Democratie of Geen Democratie?

Kenmerken:

- Argumenten in plaats van dreigementen
- Er is één leider
- Vrijheid
- Minderheden worden onderdrukt
- Samen regels maken
- Mannen zijn belangrijker dan vrouwen
- Kiezen van volksvertegenwoordigers
- Eén godsdienst is toegestaan
- Gaan stemmen
- Accepteren dat er soms dingen worden besloten waar je het niet mee eens bent
- Jongeren zijn de baas
- Meerderheid houdt rekening met de minderheid
- Demonstreren is verboden
- Niet mogen stemmen

Geen democratie

322	Er is één leider
289	Minderheden worden onderdrukt
333	Mannen zijn belangrijker dan vrouwen
173	Eén godsdienst is toegestaan
277	Jongeren zijn de baas
358	Demonstreren is verboden
188	Niet mogen stemmen

Opgeteld vormen deze getallen het jaartal **1940**

Democratie

282	Argumenten in plaats van dreigementen
136	Vrijheid
224	Samen regels maken
269	Kiezen van volksvertegenwoordigers
141	Gaan stemmen
371	Accepteren dat er soms dingen worden besloten waar je het niet mee eens bent
522	Meerderheid houdt rekening met de minderheid

Opgeteld vormen deze getallen het jaartal **1945**

Opdracht 2: Democratie of Dictatuur?

Kenmerken:

- Kritiek op de regering is verboden en kan tot gevangenisstraf leiden.
- Internet wordt gecontroleerd door de regering.
- Geen vrijheid van meningsuiting.
- Burgers mogen een politieke partij oprichten.
- Volksvertegenwoordigers controleren de regering.
- Kranten mogen over alles schrijven.
- Je mag je eigen mening uiten.
- De regering bepaalt wat mensen mogen lezen in kranten en kijken op televisie.
- Burgers kunnen terecht bij een onafhankelijke rechter.
- Er is maar één politieke partij toegestaan en die is het altijd eens met de regering.
- De rechter wordt gecontroleerd door de regering.
- Het is verboden om voor invoering van de democratie te pleiten.
- Vrije toegang tot internet.
- Het leger controleert burgers en grijpt in bij protesten.
- Men mag kritiek op de regering hebben.
- Je mag de mening uiten dat de democratie afgeschaft moet worden.

Dictatuur

- 123 Kritiek op de regering is verboden en kan tot gevangenisstraf leiden.
334 Internet wordt gecontroleerd door de regering.
145 Geen vrijheid van meningsuiting.
408 De regering bepaalt wat mensen mogen lezen in kranten en kijken op televisie.
225 Er is maar één politieke partij toegestaan en die is het altijd eens met de regering.
267 De rechter wordt gecontroleerd door de regering.
278 Het is verboden om voor invoering van de democratie te pleiten.
160 Het leger controleert burgers en grijpt in bij protesten.

Opgeteld vormen deze getallen het jaartal **1940**

Democratie

- 221 Burgers mogen een politieke partij oprichten.
332 Volksvertegenwoordigers controleren de regering.
222 Kranten mogen over alles schrijven.
104 Je mag je eigen mening uiten.
187 Burgers kunnen terecht bij een onafhankelijke rechter.
297 Vrije toegang tot internet.
217 Men mag kritiek op de regering hebben.
365 Je mag de mening uiten dat de democratie afgeschaft moet worden.

Opgeteld vormen deze getallen het jaartal **1945**

3.5. Meningen, uitspraken, films

Voor deelnemers
vanaf 15 jaar
in vo en mbo.

Bedoeling

Deelnemers onderzoeken opmerkelijke uitspraken over nieuwkomers en exploreren meningen en standpunten.

Educatieve doelen

- Deelnemers onderzoeken standpunten en meningen over nieuwkomers.
- Deelnemers beargumenteren een eigen (voorlopig) standpunt.

Aandachtspunten voor docenten

Het exploreren van standpunten vatten we letterlijk op: kennismaken, onderzoeken, nieuwe vragen formuleren, mogelijke maatschappelijke angsten onder ogen zien, tegenstemmen zoeken, wikken en wegen, ontdoen van vooroordelen en dan vaststellen hoe een eigen, voorlopige mening beargumenteerd kan worden.

Alle meningen?

Alle meningen zijn welkom, van 'deugmensen en deugnieten' om maar een term uit de social media te lenen. Ook extreme opvattingen die bijvoorbeeld dehumaniseren, worden onderzocht op argumenten, praktische toepassing en de onderliggende waarden.

Uiteraard hangt het van het niveau van de deelnemers af hoe we met teksten en beeld omgaan. Het kan goed zijn om met de filmportretten en de vragen uit hoofdstuk 2 te starten.

Opdracht

Kies uit de onderstaande teksten, uitspraken, filmpjes een uitspraak die je het meeste aanspreekt of juist helemaal niet.

Schrijf in steekwoorden jouw commentaar op.

Deel het met andere deelnemers en stel, indien nodig, je standpunt bij.

Maak daarna een poster in Power Point of op social media.

Gebruik tekst en maak een foto of illustratie.

“Vrijheid is het recht om alles te doen wat de wet toestaat”

Montesquieu (Frans filosoof 1689-1733)

“We redden de banken, maar niet de migranten in de Middellandse Zee. Dat is het bankroet van de mensheid.”

Paus Franciscus

“De grens van Europa is de dodelijkste op aarde, er zijn 50.000 mensen aan de grens gestorven.”

Henk van Houtum, hoogleraar borderstudies in Europees perspectief.

“Niet je afkomst telt, maar je toekomst geldt.”

Bright Richards, New Dutch Connection.

Kernwaarden van Europa

“Politici zeggen dat het migratiebeleid bedoeld is om de kernwaarden van Europa te beschermen, maar het holt die waarden nu juist uit. Als mensen met macht vluchtelingen omschrijven als abnormale mensen, als bedreiging voor onze vrouwen, dochters en eigendommen zien, vooroordelen verspreiden, haat zaaien en angst oogsten, dan raken we zelf ook ver van huis.”

Henk van Houtum, hoogleraar borderstudies in Europees perspectief.

**Wie zegt
dat
anderen
moeten
gaan, is
bang dat
hij zelf
niet mag
bestaan.**

**Wie
zich
beter
voelt, is
pas
goed
ZIEK.**

**Wie alleen
in
vaderland
gelooft,
geeft
moeder
aarde op.**

Een kleinzoon zit bij zijn grootmoeder op de bank.

Oma, waarom kijkt u zo bezorgd?

In mijn hart vechten twee honden met elkaar, jongen, zegt Oma.

Hoe heten die honden?

De een heet liefde, de ander haat.

Oma, welke hond zal gaan winnen?

De hond die ik te eten zal geven, jongen.

(een parabel uit de soefi islam)

Angst

“De angst benoemen en rillend en bibberend recht in de ogen kijken, is de enige remedie. Ontdekken dat angst voor de ander, angst voor zelfverlies is. In je eentje is dat heel moeilijk. Daar heb je iemand bij nodig. Iemand die vertrouwen kan bemiddelen. Angst voor vreemdelingen kan virulent zijn, maar vertrouwen van mensen tot mensen kan groeien.
(...)

Angst is een emotie. Cijfers helpen niet om angst te beteugelen. Toch maar even noemen. 3% van de wereldbevolking is migrant. 1% vluchteling. 85% van alle vluchtelingen wordt opgevangen buiten Europa. In 2018 kwamen 14.000 asielzoekers naar Nederland.

Henk van Houtum, hoogleraar borderstudies in Europees perspectief.

Bronnen voor leerlingen en docenten:

over Europa zonder grenzen

<https://www.groene.nl/artikel/hoeveel-begrenzing-verdraagt-de-eu>

<https://npofocus.nl/artikel/7827/vluchtelingen-in-nederland—de-feiten-en-verhalen>

Vluchtelingenspel

<https://vluchtelingen.eo.nl/>

Filmpjes

Onderstaande filmpjes kunnen het gesprek input geven. De opvatting van mensen over de opvang van vluchtelingen in Hoogvliet en de reacties op social media hebben een uitgesproken negatief perspectief. Het is interessant om deze filmpjes met jongeren te analyseren.

1. Opvang van statushouders in Hoogvliet.

https://www.youtube.com/watch?v=BZjQ1O_gfqU

Kijkvragen

1. Wat doet dit filmpje met je?
2. Is er iemand waar je begrip voor kunt opbrengen? Voor wie?
3. Welke problemen liggen er onder de oppervlakte?
4. Hebben bewoners een punt?
5. Hebben bewoners ooit een asielzoeker ontmoet? Wat zou er kunnen gebeuren?
6. Wat zou je kunnen doen? Wat kan je beter niet doen?

2. Welkom in Nederland – Rode Kruis

Vluchtelingenkinderen lezen teksten voor van sociale media.
<https://www.youtube.com/watch?v=l-vMkM574TQ>

Kijkvragen

1. Wat doet dit filmpje met je?
2. Ken je mensen die dit soort uitspraken op social media doen?
3. Zou je het zelf doen? Doe je het zelf?
4. Zijn er uitspraken waar je begrip voor kunt opbrengen? Welke?
5. Waarom zijn veel mensen bang voor vluchtelingen?
6. Wat vind je ervan dat de filmmaker de uitspraken door kinderen laat voorlezen?
7. Wat zou er kunnen gebeuren als de mensen, die de uitspraken op social media deden, deze kinderen zouden ontmoeten?

3.6. Wanneer groepen mensen tegenover elkaar staan

Voor deelnemers
vanaf 15 jaar
in vo en mbo.

Bedoeling

Deelnemers onderzoeken het proces van polarisatie in de samenleving aan de hand van het thema opvang van vluchtelingen.

Educatieve doelen

- Deelnemers onderzoeken verschillende meningen over opvattingen over opvang van vluchtelingen.
- Deelnemers reflecteren op het proces van meningen die naar de uitersten gaan.

Aandachtspunten voor docenten

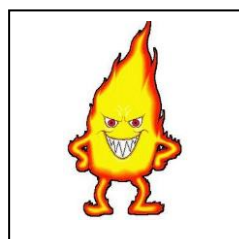
De leerlingen leven zich in de situatie in dat de regering heeft aangekondigd dat er 600 asielzoekers in het dorp gehuisvest worden. De inwoners die het felst tegen zijn, laten het hardst van zich horen. Er ontstaan 2 kampen in het dorp, maar sommige mensen willen geen partij kiezen. De deelnemers gaan de opvattingen onderzoeken en impliciet werken ze aan een eigen argumentatie van hun mening.

Uitwerking

Schrijf of print de uitspraken op een kaart. Op de achterkant van de kaarten met uitspraken die het vuur doen oplaaien, wordt een vuur geprint. Op de achterkant van de kaarten met uitspraken die het vuur doen doven, wordt een vlammetje geprint. De kaarten liggen met de tekst op de tafel en zijn allemaal genummerd, zowel op de voor- als achterkant. De deelnemers noteren de nummers van 7 uitspraken. Nadat iedereen heeft gekozen, worden de kaarten omgedraaid en wordt zichtbaar hoe vaak de leerlingen voor een Vuur of een Vlammetje gekozen hebben.

[Uitspraken die het vuur doen oplaaien]

**3. Eigen
volk
eerst.**

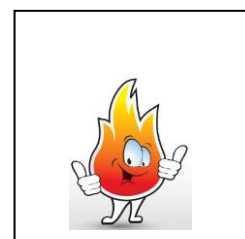

voorbeeld voorkant

voorbeeld achterkant

[Uitspraken die het vuur doen doven]

**We hebben
seizoen-
werkers
nodig.**

voorbeeld voorkant

voorbeeld achterkant

[Uitspraken die het vuur doen oplaaien]

Er komen mensen uit landen die niet democratisch zijn.
We halen misschien wel terroristen binnen.
Eigen volk eerst.
Het veroorzaakt onrust.
Onze vrouwen zijn niet meer veilig.
Zet ze terug op een bootje.
Ze kennen onze gewoonten niet.
Er is niet genoeg werk voor iedereen.
Er zijn niet genoeg woningen.
Die vluchtelingen zijn 'testosteronbommen'.

Vuur

[Uitspraken die het vuur doen doven]

We moeten mensen in nood helpen.
Limburg is gastvrij, ik geef me op als vrijwilliger.
Wij zijn rijk genoeg.
We hebben seizoenwerkers nodig.
Een paar gezinnen zijn welkom; 600 asielzoekers is wat veel.
In de toekomst hebben we arbeidskrachten nodig.
Laat komen, wie weet kom ik zelf ooit in de positie van een vluchteling.
Er is genoeg ruimte op het platteland.
In oktober 1944 moesten 100.000 mensen uit Arnhem vluchten en werden ze ook opgevangen.

Vlammetje

Opdracht

600 vluchtelingen in ons dorp...

In ons dorp met 1.200 inwoners wil de regering 600 asielzoekers opvangen in noodwoningen op een recreatieterrein. Al snel ontstaan er twee kampen in het dorp. Er zijn voorstanders en tegenstanders en mensen die (nog) geen mening hebben. Sommigen mensen kijken elkaar niet meer aan. Anderen schelden elkaar uit. Ook de inloopavond van de gemeente verloopt heftig. Veel burgers zijn het vertrouwen in de bestuurders kwijt. De tegenstellingen nemen toe.

Vragen

Wat vind jij van de opvang van vluchtelingen in het dorp?

Welke uitspraken kies je?

Noteer de nummers van 7 uitspraken.

- Wij zijn rijk genoeg.
- Er komen mensen uit landen die niet democratisch zijn.
- Eigen volk eerst.
- Ons land is gastvrij, ik geef me op als vrijwilliger.
- Het veroorzaakt onrust.
- Onze vrouwen zijn niet meer veilig.
- Laat komen, wie weet kom ik zelf ooit in de positie van een vluchteling.
- Er is niet genoeg werk voor iedereen.
- Er zijn niet genoeg woningen.
- We halen misschien wel terroristen binnen.
- We moeten mensen in nood helpen.
- We hebben seizoenwerkers nodig.
- Zet ze terug op een bootje.
- Een paar gezinnen zijn welkom; 600 asielzoekers is wat veel.
- In de toekomst hebben we arbeidskrachten nodig.
- Er is genoeg ruimte op het platteland.
- Ze kennen onze gewoonten niet.
- In oktober 1944 moesten 100.000 mensen uit Arnhem vluchten en werden ze ook opgevangen.
- Die vluchtelingen zijn 'testosteronbommen'.

Evaluatie

Hoe hoger het vuur oplaait, hoe groter jouw zorgen over de opvang van zoveel vluchtelingen in het dorp. Veel mensen staan open voor mensen in nood, maar 600 vluchtelingen in een dorp van 1.200 inwoners opvangen is misschien te veel gevraagd. Dorpelingen maken zich zorgen om veiligheid.

Hebben jouw argumenten het vuurtje opgestookt of niet?

Wanneer het vuur hoog oplaait, ben je heftig in je kritiek.

Blijft het een beetje smeulen, dan ben je minder fel, maar maak je je misschien toch zorgen.

Om de maatschappij veilig te houden, geldt voor iedereen: geen dreigementen maar argumenten.

3.7. Verdieping werkvorm polarisatie

Voor deelnemers
vanaf 15 jaar in
vo en mbo.

Bedoeling

Deelnemers gaan dieper in op de groepsdynamische aspecten van polarisatie in de samenleving en delen eigen ervaringen en perspectieven met elkaar.

Aandachtspunten voor de docent

Soms komen mensen met tegengestelde meningen tegenover elkaar te staan: zij tegenover wij. Ze vormen tegenpolen. Dat noemen we polarisatie. Er gebeurt iets in de samenleving, bijvoorbeeld met de opvang van asielzoekers en direct stromen de berichten via social media binnen. Voor je het weet zit je er zelf ook middenin en moet je wel een keuze maken: voor of tegen. Iets er tussenin is er vaak niet en veel mensen zetten het op een schelden, vaak verborgen achter een schuilnaam.

Denk aan de discussie over Zwarte Piet en slavernij of de opvang van vluchtelingen. Maar ook gender neutrale toiletten of aandacht voor klimaatmaatregelen, vlees eten of niet kunnen felle discussies uitlokken. Dat is op zich allemaal geen probleem, meningsverschillen laten zien dat we verschillend zijn. Wanneer de discussie te fel wordt, worden mensen buitengesloten en soms zelfs bedreigd. In een veilige omgeving moet iedereen mee kunnen doen en heeft iedereen het recht op een eigen mening.

Polarisatie kan ook iets positiefs hebben en problemen, die in de maatschappij leven, duidelijk kan maken en mensen naar een oplossing kan laten zoeken.

Opdracht

Kijk naar het filmpje Polarization: <https://www.youtube.com/watch?v=5R3gzMONDUI>

Gebruik Settings met symbool om indien gewenst de Nederlandse ondertiteling te activeren.

Beantwoord de volgende vragen met elkaar.

- Heb je zelf wel eens in een situatie gezeten waarin er sprake was van polarisatie? Waar ging het om? Hoe zat je daar zelf in? Wat heb je zelf gedaan? Vind je dat je hele felle reacties op social media moet delen of negeren?
- In het filmpje wordt gesproken over mensen in de tegenpolen en mensen die in het midden zitten, de zwijgenden. Ze hebben wel een mening, maar ze worden niet gehoord en krijgen geen platform in de media. Welke maatregelen worden voorgesteld om 'stem te geven' aan de zwijgenden?

3.8. Ontmoeting met een vluchteling

Bedoeling

Deelnemers ontmoeten een vluchteling en gaan het gesprek aan, delen hun ervaringen en maken een reflectie in de vorm van een foto, poster of essay.

Aandachtspunten voor docenten

Teun Jordaan werd in 1940 met de andere inwoners van Rhenen geëvacueerd en later moest zijn familie onderduiken in Veenendaal. Nieuwe Nederlanders, die vanwege onderdrukking of oorlog naar Nederland vluchtten. Allemaal moesten ze hun eigen leven weer op de rails zien te krijgen, wennen in een nieuw moederland en leven met de angstige herinneringen. Het kan bijzonder leerzaam zijn om met kinderen en jongeren een vluchteling te ontmoeten.

Gast spreker in de klas

Er zijn gast sprekers die de Tweede Wereldoorlog zelf hebben meegemaakt. Bijvoorbeeld iemand die betrokken was bij het verzet, gevangen zat tijdens de Japanse bezetting of onderduiker was.

We kunnen een gast spreker vinden via het Landelijk Steunpunt Gast sprekers Tweede Wereldoorlog – Heden. Het kan ook iemand zijn vanuit een organisatie die zich vandaag de dag bezighoudt met de thematiek van mensenrechten en vluchtelingen zoals Amnesty International, Vereniging Vluchtelingenwerk Nederland, PAX of Veteranenorganisaties.

Didactische suggesties

- Het bezoek van een gast spreker vraagt om een gedegen voorbereiding zodat zijn of haar verhaal een plek kan krijgen in het leerproces van de deelnemers. Daarom kan het zinvol zijn om met de leerlingen vooraf vragen te inventariseren. De meeste gast sprekers hebben veel ervaringen opgedaan in gesprekken met leerlingen. Ook zijn velen van hen in staat om vanuit hun eigen ervaringen relaties te leggen naar actuele gebeurtenissen.
- Vertel de gast spreker op welke wijze lessen of activiteiten zijn ingericht en wat de reacties van de leerlingen waren. Geef ook aan hoe de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog is verbonden met actuele thema's.
- De confrontatie met iemand die vanuit zijn of haar ervaringen uit de Tweede Wereldoorlog of uit het recente verleden vertelt, roept vaak sterke emoties op. Daarom is het raadzaam om er de tijd voor te nemen. Geef de leerlingen gelegenheid om vragen te stellen, zich een mening te vormen en hun emoties te uiten. Veel leerlingen willen op de foto met de gast spreker of een selfie maken.

- Soms woont de gastspreker in dezelfde stad of dorp. Onderzoek of het zinvol is om een vervolgspraak te maken door bijvoorbeeld een tegenbezoek in een AZC of maatjesproject.
- Het gesprek met de gastspreker kan verwerkt worden in een reflectie, verslag of een fotocollage. Het is ook mogelijk dat de gastspreker actievormen 'meeneemt'. Bijvoorbeeld een schrijfactie vanuit Amnesty International. Bespreek deze mogelijkheden vooraf met de gast.
- Als er sprake is van een verwerking of follow up, is het goed om de gastspreker hiervan op de hoogte te brengen. Een uitnodiging voor een presentatie van een verwerkingsproduct wordt vaak zeer op prijs gesteld.

Organisaties

De onderstaande organisaties kunnen benadert worden om een gastspreker in de klas te laten komen.

Vluchtelingenwerk

Deze instelling zet zich in voor de opvang en juridische begeleiding van asielzoekers en uitgenodigde vluchtelingen. Het project Bekend maakt Bemind faciliteert deze cruciale ontmoetingen op kleine schaal met scholieren, burgers, media en politiek. Tijdens de voorlichting delen we feitelijke informatie: waarom moeten mensen vluchten? Wat is het verschil tussen een vluchteling, asielzoeker en een migrant? Vervolgens vertelt een vluchteling over zijn of haar persoonlijke ervaring en gaan de voorlichters het gesprek aan.

www.vluchtelingenwerk.nl

New Dutch Connections

Iedereen heeft toekomstdromen, maar niet iedereen krijgt de kans deze na te jagen. Zo is de situatie van jonge (ex)vluchtelingen in Nederland vaak uitzichtloos. Stichting New Dutch Connections inspireert en motiveert deze jongeren om opnieuw in zichzelf te geloven door samen met bedrijven workshops aan te bieden, de jongeren te koppelen aan coaches en maatjes en unieke ontmoetingen te organiseren door o.a. het produceren van theatervoorstellingen.

www.newdutchconnections.nl

Dreamocracy

Real World Experts nemen leerlingen met hun eigen verhaal mee naar een dictatuur. Een uniek burgerschapsprogramma waarbij de waarde van democratie echt doordringt. 'Wij weten hoe het is om onderdrukt te worden, wij weten hoe onvrijheid voelt! En wij kunnen daarom als geen ander aan leerlingen uitleggen hoe belangrijk een gezonde democratie is!'

<http://thepithoflearning.com>

DREAMOCRACY

Amnesty International

Amnesty biedt lesmateriaal over mensenrechten. Omdat we vinden dat mensenrechten onderdeel moeten uitmaken van elk curriculum en omdat we denken dat leerlingen graag een bijdrage leveren aan een wereld waarin mensenrechten worden nageleefd. Het lesmateriaal is gratis, je dient alleen de verzendkosten te betalen. Je kunt ook een gastles aanvragen en dan zorgen de gastdocenten ervoor dat alles geregeld wordt.

www.amnesty.nl/wat-we-doen/educatie/docenten

Verhaal van een vluchteling

Leerlingen die op het puntje van hun stoel zitten. Die inzien dat niet alles is wat het lijkt. En die begrijpen dat vluchtelingen vaak hele moeilijke keuzes moeten maken. Dit alles, en nog veel meer, biedt Verhaal van een vluchteling. Verhaal van een vluchteling is een project van PAX voor het voortgezet onderwijs en mbo. Het bestaat uit twee delen: een leerlingepakket en een docententraining. Beide pakketten zijn los of gezamenlijk af te nemen.

www.verhaalvaneenvluchteling.nl

Steunpunt gastsprekers

Gastsprekers van het Landelijk Steunpunt WOII-Heden vertellen elk hun persoonlijk verhaal over de Tweede Wereldoorlog of recente conflicten en vredemissies. Ze nemen de leerlingen mee naar het verleden en uiteindelijk terug naar het hier en nu om deze verhalen een plek te kunnen geven. Leerlingen worden bijzonder geraakt door deze persoonlijke verhalen. Het overgrote deel van de gastsprekers zijn ooggetuigen van de Tweede Wereldoorlog. Onder hen bevinden zich overlevenden van concentratiekampen in Europa en het voormalige Nederlands-Indië, verzetsdeelnemers, onderduikers en burgeroorlogsgetroffenen. Of veteranen die zijn ingezet in conflictgebieden of deelnamen aan vredesmissies. Ook zijn er kinderen van politiek foute ouders bij *Steunpunt Gastsprekers* aangesloten. Ook kunt u Molukse gastsprekers boeken.

www.steunpuntgastsprekers.nl

Veteranen instituut

Militairen, zowel mannen als vrouwen, zetten zich overal ter wereld in, in dienst van de vrede of in oorlog. Veteranen van uiteenlopende oorlogen en vredesmissies (denk aan Nieuw-Guinea, Libanon, Bosnië of Afghanistan) bezoeken scholen en gaan in gesprek met leerlingen over hun uitzending. Gastlessen van veteranen zijn een goed voorbeeld van levend onderwijs. De kracht zit in de persoonlijke verhalen over militaire ervaringen en de gevolgen daarvan.

www.veteraneninstituut.nl/educatie/veteraanindeklas

4. Werkvormen Thema Vrijheid

4.1. *Introductie: Als vrijheid je lief is...*

Leeswijzer

In hoofdstuk 4 staan de werkvormen en activiteiten op een rij rondom het thema vrijheid. De suggesties zijn per doelgroep ingedeeld en soms heel breed inzetbaar. De docent kan de werkvormen naar eigen inzicht op een eenvoudige manier aanpassen aan de groep en de vragen die naar aanleiding van de filmportretten zijn gesteld. Het eerste onderdeel, 4.1. is bedoeld voor de docenten en begeleiders en kan dienen als introductie op het thema.

Als vrijheid je lief is...

Als een vis in het water, zo ervaren de meeste mensen vrijheid: vanzelfsprekend. Wanneer vrijheid wordt bedreigd of ingeperkt, gaan mensen ontdekken hoe vrij ze waren en hoe gewoon dat was. Vrijheid komt niet uit de lucht vallen. Mensen maken vrijheid.

Veel kinderen en jongeren hebben een magische opvatting over vrijheid. Veel volwassenen trouwens ook. Vrijheid is veel geld, lekker eten, lekker werk, lekker lijf of vent of wijf: alles lekker. Geen regels, doen waar je zin in hebt, gaan en staan waar je wilt, met niemand iets te maken hebben en als het even kan zonder toezicht van ouders, docenten, managers en andere aanstellers.

Wanneer zij vrijheid gaan onderzoeken, kunnen ze ontdekken dat het niet uit de lucht komt vallen, maar door mensen wordt gemaakt. Dat vrijheid met samen leven, met afspraken maken, respect geven en ontvangen, met regels en wetten en met verantwoordelijkheid samenhangt.

Vrijheid kunnen we niet beleven zonder regels. Neem nou het verkeer. Stel dat er geen regels waren. Het wordt een chaos. Dat geldt ook voor het menselijk verkeer. Wanneer er geen regels zijn, geen mensenrechten, geen rechtsstaat. We hebben regels nodig in het verkeer en ook voor het menselijk verkeer.

4.2. Vrijheid Quiz

Voor deelnemers
vanaf 10 - 14 jaar
in po en vo.

Bedoeling

De deelnemers maken in tweetallen een Quiz om hun kennis van en inzicht in democratie te onderzoeken. Ze komen spelenderwijs in aanraking met enkele kenmerken van vrijheid en democratie.

Educatief doel

- Deelnemers frissen (voor zover nodig) hun kennis van de begrippen: grondwet, democratie, discriminatie, verzet en vrijheid en maken omschrijven in hun eigen woorden.

Aandachtspunten voor docenten

Toon de quizvragen op het digiboard, op tablets of verwerk het in Kahoot! Geef de opdracht om naar keuze individueel of in tweetallen de quiz te maken. Nadat de quiz is gemaakt, kunnen de antwoorden met andere tweetallen vergeleken worden. De deelnemers tellen hun goede antwoorden op en het tweetal dat de meeste punten heeft behaald, krijgt de winnaarseer met applaus.

Loop vervolgens de vragen met de deelnemers door. Geef de leerlingen de mogelijkheid vragen te stellen of toelichtingen te geven bij de begrippen. Formuleer eventueel onderzoeksopdrachten. Verhelder indien nodig begrippen die moeilijk blijken te zijn.

(Oefenvraag om even wakker te worden of te blijven)

De vader van Monika heeft 5 dochters: Lala, Lele, Lili, Lulu en ...?

- A. Nicole
- B. Lolo
- C. Monika

Antwoorden Vrijheid Quiz

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
A	C	B	A	B	C	B	C	B	C

Vrijheid Quiz

1. Wat betekent: Vrijheid is voor mensen als water voor een vis?

- A. Dat vrijheid heel gewoon voor je is. Je bent eraan gewend.
- B. Dat je vrijheid alleen onder water kan beleven.
- C. Dat mensen en vissen in vrijheid samenleven.

2. Wat is de grondwet?

- A. Een wet die op de grond gevallen is.
- B. Een boek met regels voor grondonderzoek.
- C. Een boek met de regels voor de democratie waar de regering en iedereen zich aan moet houden.

3. Er is geen beter land dan Nederland? Deze uitspraak is een:

- A. Een feit (is altijd waar voor iedereen).
- B. Een mening (je kunt het er mee eens zijn of niet).
- C. Iets waar alle Nederlanders het mee eens zijn.

4. Wat is democratie?

- A. Je mag je mening zeggen en geloven wat je wilt.
- B. Jongens zijn de baas.
- C. Protesteren is verboden.

5. Wanneer noemen we iets een Win – Win situatie?

- A. Wanneer je de loterij wint.
- B. Wanneer twee partijen een conflict oplossen en iedereen erop vooruitgaat.
- C. Wanneer je een ruzie met de meester of juf moet uitpraten.

6. Wat is inspraak?

- A. Dat je in jezelf praat.
- B. Dat kun je leren bij een spraakleraar.
- C. Dat jouw mening telt en je mag mee beslissen.

7. Welke uitspraak is democratie?

- A. Eén leider beslist en iedereen moet hetzelfde geloven.
- B. Samen regels maken.
- C. Ikke, ikke, ikke en de rest kan stikken.

8. Is verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog hetzelfde als verzet nu?

- A. Nee, het heeft niets met elkaar te maken.
- B. Verzet tegen onrecht heeft geen zin.
- C. Verzet tegen pesten nu is niet hetzelfde als verzet in de oorlog, maar je hebt er ook moed voor nodig.

9. Wat is discriminatie?

- A. Iets lekkers dat je bij de snackbar kunt kopen.
- B. Wanneer mensen worden achtergesteld, bijvoorbeeld omdat ze een andere huidskleur hebben.
- C. Dat andere mensen voor je zorgen.

10. Kunnen kinderen vrijheid en vrede maken?

- A. Nee, kinderen hebben geen invloed en geen macht.
- B. Dat kunnen we beter aan soldaten overlaten.
- C. Ja, iedereen kan vrede maken, elke dag door elkaar en de aarde met respect te behandelen.

4.3. Wat vergroot of verkleint jouw Vrijheid

Voor deelnemers
vanaf 10 - 14 jaar
in po en vo.

Bedoeling

Deelnemers onderzoeken eigen ervaringen en opvattingen over vrijheid door de paradox 'leven in vrijheid door je aan regels te houden' toe te passen.

Educatieve doelen

- Deelnemers omschrijven vrijheid als iets dat kan toenemen of afnemen.
- Deelnemers leggen uit dat vrijheid en regels samengaan aan de hand van de metafoor van het verkeer en sport.

Aandachtspunten voor docenten

Al werkend komen de deelnemers erachter dat vrijheid zonder regels tot chaos leidt. Laat het proces starten zonder introductie, ga de opdracht met de deelnemers uitvoeren en trek stap voor stap conclusies.

Deze werkvorm is door veel groepen kinderen en jongeren uitgevoerd. Uit de ervaringen blijkt dat scholieren een naïef beeld van vrijheid hebben. De volgende omschrijvingen waren favoriet. Vrijheid betekent:

- geen regels
- geen zeurende ouders
- alles kunnen doen waar je zin in hebt
- heel veel vakantie
- genoeg geld
- nooit meer naar school.

Sommige leerlingen leggen de relatie met mensenrechten en het werk van Amnesty International. Pas bij nadere beschouwing en doorvragen bleek dat ook scholieren zich bewust zijn van het feit dat vrijheid zonder grenzen niet bestaat. Dankzij grenzen, regels, afspraken en wetten ontstaat een kader waarin vrijheid beleefd kan worden.

Opdracht

Wat vergroot of verkleint jouw vrijheid?

Geef op de schaal aan of jouw vrijheid vergroot of verkleint wordt.

Verkleint
mijn vrijheid

Vergroot
mijn vrijheid

<<<< >>>>

Uitsmijter bij de club
Paspootcontrole op de luchthaven
Verkeersregels
Alcohol drinken
De wekker
Inchecken OV
Verkoopverbod voor sigaretten onder de 18 jaar
Scooterrijbewijs
Naar school gaan
Scheidsrechter
.....

Conclusie

Ben je het hier mee eens?

Ja Nee

Geef argumenten voor je antwoord.

<p>Heb je vooral keuzes gemaakt in dit blok, dan vind je dat jouw vrijheid minder wordt. Bedenk wel dat je afspraken met andere mensen moet maken. Stel je maar voor dat er geen regels in de sport of in het verkeer zouden zijn.</p>	<p>Zitten jouw keuzes vooral in dit blok, dan begrijp je dat deze regels nodig zijn. Anders wordt het een puinhoop. Dat wil niet zeggen dat regels altijd leuk zijn, meestal niet. Regels vergroten en verkleinen jouw vrijheid tegelijkertijd.</p>	<p>Vallen jouw keuzes vooral in dit blok, dan vind je dat deze maatregelen je vrijheid vooral vergroten. Tegelijk verkleinen ze jouw vrijheid. Misschien geeft het je zekerheid dat de regels duidelijk zijn.</p>
--	---	---

4.4. Hoe kan jij de vrijheid van de ander vergroten?

Voor deelnemers
vanaf 10 - 14 jaar
in po en vo.

Bedoeling

Deelnemers onderzoeken eigen ervaringen en opvattingen over vrijheid door de paradox 'leven in vrijheid door je aan regels te houden' toe te passen.

Educatief doel

- Deelnemers geven voorbeelden hoe je de vrijheid van een ander kunt vergroten.

Aandachtspunten voor docenten

Al werkend kunnen de deelnemers erachter komen dat je je nog vrijer kunt voelen, wanneer je de vrijheid van een andere vergroot. Met andere woorden: ik kan me niet echt vrij voelen als ik zie dat bij anderen de vrijheid wordt ontnomen. Er zijn goede ervaringen opgedaan met het proces zonder introductie te beginnen. Uiteraard is het wel van belang dat er in de groep een basaal gevoel van veiligheid is.

Onderstaande tekst kan behulpzaam zijn bij het gedachtenproces en het trekken van conclusies.

Vrijheid heeft twee kanten. Het is een diep verlangen in mensen om vrij te zijn. Maar veel mensen zijn er ook bang voor. Daarom is het zinvol om vrijheid samen te maken. Je bent pas werkelijk vrij wanneer de ander zich ook vrij voelt. Dan heb je allebei de ruimte. Dat is de basis van een humane samenleving. Mensen zijn vrij wanneer ze met andere mensen vrij kunnen leven.

Vrijheid wordt individueel heel verschillend beleefd. Daardoor kunnen ook spanningen ontstaan. Soms hebben mensen het idee dat deze spanningen niet wenselijk zijn. Maar spanningen en zelfs conflicten over de beleving en begrenzing van vrijheid zijn noodzakelijk. Vrijheid is immers geen vaststaande realiteit. Het is voortdurend in beweging. Daarom zijn spanningen en conflicten nuttig. Ze brengen mensen ertoe over vrijheid na te denken en nieuwe grenzen te zoeken of nieuwe afspraken en regels te maken.

Opdracht

Kies 3 manieren waarmee jij de vrijheid van de andere kunt vergroten.
Kies je alleen het laatste voorbeeld, kijk dan op het werkblad.

Wat kan jij doen om de vrijheid van de ander te vergroten?

- “Nee!” zeggen tegen pesten.
- Fair Trade-kleding kopen.
- Roddel op social media niet delen.
- De sfeer in de groep versterken.
- Spijbelen voor het klimaat.
- Protesteren tegen discriminatie.
- Werken in de natuur.
- Een actie voor een goed doel liken.
- Iets doen voor mijn oma (of opa, buurvrouw).
- Opkomen voor dieren.
- Afval van mezelf opruimen.
- Een conflict uitpraten.
- Sportief sporten.
- Ik zet me alleen in voor mezelf. **

Conclusie

Vergelijk jouw antwoorden met een groepsgenoot. Wat valt je op?

Is het moeilijk om de vrijheid van iemand anders te vergroten?

Waarom? Loop je risico? Kost het tijd of geld of allebei? Vind je het spannend of onzin?

Maakt het wat uit of je iemand kent of niet?

** Wie zet zich in voor jou?

- Je moeder
- Leraren
- Je opa of oma
- Je zus
- De buurtwerker
- De politie
- Het leger
- De sportcoach

4.5. Vrijheid moet je regelen

Voor deelnemers
vanaf 10 - 14 jaar
in po en vo.

Bedoeling

Vijf tekeningen horen bij 5 schoolregels. De leerlingen brengen de regels en situaties bij elkaar.

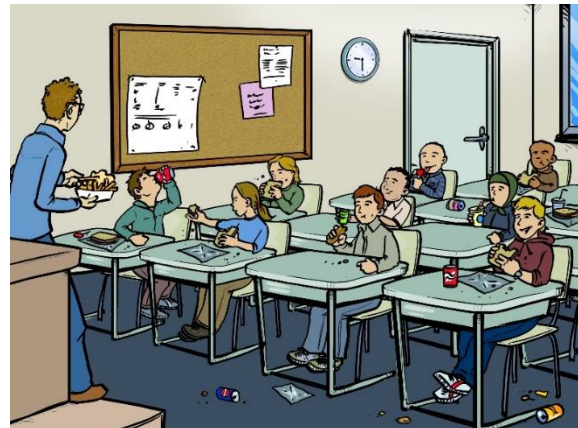
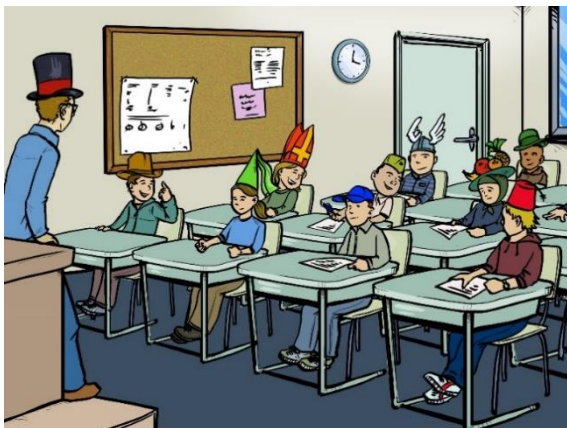
Educatieve doelen

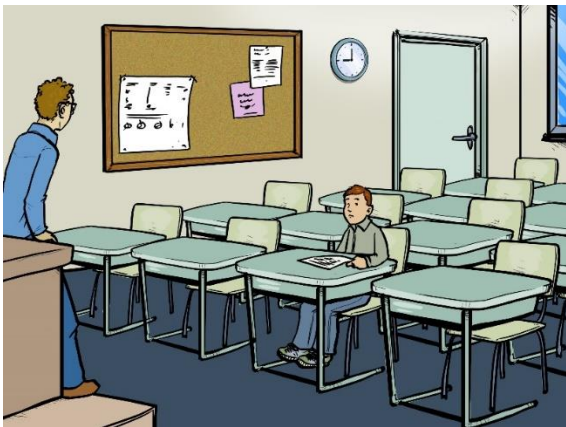
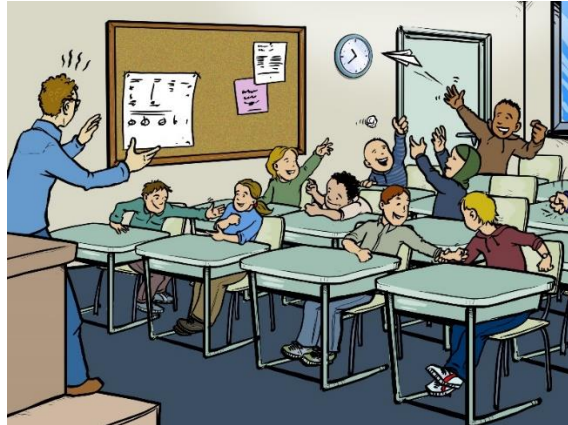
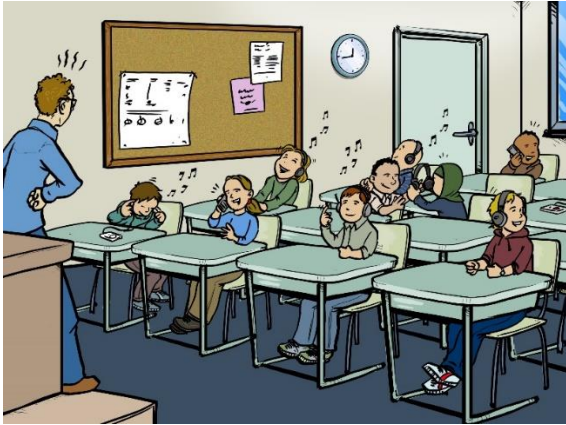
- Deelnemers brengen regels in verband met verschillende situaties in de groep.
- Deelnemers benoemen de volgende elementen en vragen en proberen samen met de docenten tot (voorlopige) conclusies te komen.

Aandachtspunten voor docenten

Laat de illustraties zien in een groepsgesprek met het digiboard of verwerk de opdracht in tweetallen. Stel de volgende vragen centraal:

- Wat gebeurt hier?
- Wat zie je? Herkenbaar?
- Welke regels horen bij welke illustratie?
- Waar komen regels vandaan?
- Waarom deze regels?
- Wie bepaalt deze regel?
- Zijn regels makkelijker op te volgen als je er zelf over mee mag denken of maken?
- Kun je deze regel positief en negatief omschrijven?
- Wat gebeurt er als de regel wordt overtreden?
- Zijn er momenten denkbaar dat de regels overtreden worden? (feest, carnaval)

4.6. Vrijheid in filmbeelden

Voor deelnemers
vanaf 15 jaar
in vo en mbo.

Bedoeling

Deelnemers gaan hun visie op vrijheid verbeelden in film en dragen zorg voor de verspreiding.

Educatieve doelen

- Deelnemers brengen regels in verband met verschillende situaties in de samenleving en verbeelden antwoorden op één of meer van de volgende vragen:
  - wie regelt de vrijheid op school?
  - waar komen regels vandaan?
  - wie bepaalt de regels?
  - is er een sanctie op overtreden?
  - kunnen we flexibel omgaan met regels?
  - waarom deze regels?
  - welke waarden liggen er onder de regels van vrijheid?
  - is er een moment denkbaar dat je je niet aan deze regels kan of hoeft te houden?

Aandachtspunten voor docenten

Vrijheid heeft veel verschillende invalshoeken en kan op een gevarieerde manier worden verbeeld. De deelnemers gaan in deze werkvorm een filmpje maken van 1 minuut over vrijheid. Ze werken naar keuze in twee- of drietallen, maken een plan en organiseren de opname, montage en vertoning van hun filmpjes.

Het is de bedoeling dat de leerlingen/studenten een ontwikkelde visie op vrijheid gaan verbeelden. Dat wil zeggen, dat ze commentaar geven op elementen van vrijheid zoals dat in voorgaande werkvormen aan de orde is gekomen. Het hangt van het zelf structurerend vermogen van de groep af of het zinvol is om vooraf een aantal mogelijkheden te laten zien of om in de beginfase niet inhoudelijk te sturen en de jongeren vrij (!) te laten.

Alle vormen van film en verbeelding zijn mogelijk: animatie, stop motion, spel, muziek, symbolen, documentaire enz.

<https://www.youtube.com/watch?v=uZP6m5nsGzI>

Wanneer ben je vrij?

Wanneer jongeren input zoeken, kan de tekst 'Wanneer ben je vrij?' van Mar van der Velden (blz. 64) uitgangspunt zijn. Deze tekst staat afgedrukt op pagina 62. Daarin komen enkele kernpunten van vrijheid aan de orde.

- De eerste strofe gaat over individuele vrijheid. Vrijheid is niet bang zijn, je eigen weg kiezen, zelf dingen bepalen, zeggen wat je denkt.
- De tweede strofe gaat over vrijheid die gericht is op de ander, op de 'bevrijdende actie'. Je bent vrij als je delen kan, als je zorgen kan, als je vrienden hebt met wie je lachen kan, als je ergens thuis bent.
- De derde strofe gaat eerst over wat vrijheid niet is: leven zonder regels, alleen uitgaan van jezelf en de rest kan stikken. Daarna wordt vrijheid iets van jezelf weggeven en samen met anderen leven in vrijheid.
- Elk groepje kiest een zin, een strofe of het hele lied en geïnspireerd daardoor kunnen filmbeelden worden gemaakt.

Wanneer ben je vrij?

I.

Als je leven kan zonder bang te zijn
als je worden kan wat je graag wilt
als je zeggen kan wat je werkelijk denkt
of 't nu voor of tegen is, geen verschil
als je leren kan wat je weten wilt
als je zelf je weg kan kiezen
als je voor jezelf bepalen kan
wat je winnen wilt en verliezen

II.

Als je delen kan, als je zorgen kan
Als je helpen kan wie je nodig heeft
als je vrienden hebt met wie je lachen kan
met wie je vieren kan dat je leeft
Als er mensen zijn van wie je houden kan
die er altijd voor je zijn
En als je in hun midden wonen kan
dan kan je zeggen: ik ben vrij

III.

Dat is geen vrijheid meer, wanneer jij alleen
je eigen gang kan gaan en de wet bepaalt
Dat is geen vrijheid meer als je met alle geweld
je eigen plek opeist en je rechten haalt
Ik noem het vrij wanneer je, sterk genoeg,
iets van jezelf kan geven
Ik noem het vrij wanneer je sterk genoeg
met anderen vrij kan leven

Mar van der Velden
Werkboek Vrijheid, Stichting Vredeseducatie Utrecht

4.7. Vrijheid kiezen

Voor deelnemers
vanaf 15 jaar
in vo en mbo.

Bedoeling

De deelnemers gaan een politieke partij oprichten en bepalen hun programma. Naderhand analyseren zij de standpunten van hun eigen partij.

Educatieve doelen

- Deelnemers bepalen in tweetallen standpunten als politieke speerpunten.
- Deelnemers analyseren de standpunten en reageren op feedback.
- Deelnemers omschrijven de begrippen: vrijheid, gelijkheid en solidariteit.

Aandachtspunten voor docenten

Presenteer de werkbladen of deel ze uit. De deelnemers krijgen de opdracht om 7 standpunten te kiezen. De standpunten hebben allemaal een kleurkenmerk, die na het keuzeproces betekenis krijgt.

[Standpunten over vrijheid]

Iedereen mag alles zeggen wat hij of zij wil, ook als dit een belediging is.

Mensen mogen zelf weten of ze een hoofddoek dragen op straat.

Er moet geen leeftijdsgrens voor de verkoop van alcohol zijn.

Grappen maken over iemands geloof moet kunnen.

Bij een scheiding mag een kind zelf kiezen bij welke ouder het wil wonen.

[Standpunten over gelijkwaardigheid]

Homo's mogen kinderen adopteren als ze dat graag willen.

Jongeren moeten op school iets leren over verschillende godsdiensten.

De helft van de ministers moet een vrouw zijn.

Er moet een jongerenvertegenwoordiger gekozen kunnen worden in de Tweede Kamer.

Kinderen met het syndroom van Down mogen naar de gewone school.

[Standpunten over solidariteit]

Gratis zwembles voor kinderen van wie de ouders arm zijn.

Kinderen en kleinkinderen moeten voor (groot)ouders zorgen als ze hulp nodig hebben.

We moeten geld geven aan arme landen, zelfs als er in Nederland ook werklozen zijn.

Rijke mensen moeten meer belasting betalen dan arme mensen.

Als je zelf geen donor bent, krijg je ook geen donororgaan als je ziek bent.

Als je zelf geen donor bent, krijg je ook geen donororgaan als je ziek bent.

Iedereen mag alles zeggen wat hij of zij wil, ook als dit een belediging is.

De helft van de ministers moet een vrouw zijn.

Grappen maken over iemands geloof moet kunnen.

Gratis zwembles voor kinderen van wie de ouders arm zijn.

Rijke mensen moeten meer belasting betalen dan arme mensen.

Er moet een jongerenvertegenwoordiger gekozen kunnen worden in de Tweede Kamer.

Mensen mogen zelf weten of ze een hoofddoek dragen op straat.

Homo's mogen kinderen adopteren als ze dat graag willen.

Er moet geen leeftijdsgrens voor de verkoop van alcohol zijn.

Jongeren moeten op school iets leren over verschillende godsdiensten.

Kinderen en kleinkinderen moeten voor (groot)ouders zorgen als ze hulp nodig hebben.

Kinderen met het syndroom van Down mogen naar de gewone school.

Bij een scheiding mag een kind zelf kiezen bij welke ouder het wil wonen.

We moeten geld geven aan arme landen, zelfs als er in Nederland ook werklozen zijn.

Feedback

Kijk welke kleur jullie standpunten hebben.

Wij hebben gekozen:

Oranje ..... keer over vrijheid

Geel ..... keer over gelijkwaardigheid

Blauw ..... keer over solidariteit

De oranje standpunten gaan over vrijheid.

Jullie willen dat mensen zelf kunnen kiezen en zelf de beslissingen over hun leven kunnen nemen. De overheid moet zo min mogelijk regels maken voor de burgers.

De gele standpunten gaan over gelijkwaardigheid.

Iedereen is anders, maar jullie vinden het eerlijk wanneer mensen gelijk behandeld worden wanneer dat mogelijk is. Zoals vrouwen en mannen hetzelfde salaris voor dezelfde functie.

De blauwe standpunten gaan over solidariteit.

Jullie vinden het belangrijk dat mensen elkaar helpen. Dat kunnen kleine klusjes zijn, maar ook premie betalen voor de zorgverzekering. De overheid moet solidariteit stimuleren.

Ben je het eens met het commentaar?

ja

nee

4.8. Bevrijdingsdag valt op....

Bedoeling

De deelnemers verdiepen zich in Bevrijdingsdag vanuit verschillend perspectief.

Educatieve doelen

- Deelnemers omschrijven het doel van Bevrijdingsdag.
- Deelnemers verwoorden hun eigen betrokkenheid of niet.
- Deelnemers onderzoeken welke activiteiten mensen ondernemen om vrijheid te vieren.

Aandachtspunten voor docenten

Sommige mensen in Nederland zijn afkomstig uit een ander land. Ze vieren naast 5 mei nog een andere bevrijdingsdag.

Maak twee sheets in Power Point of in WORD. Verstuur sheet 1 per SMS, Whatsapp of per mail. En stuur de andere sheet enkele minuten erna of een dag later.

Nu de analoge versie: neem twee gelijke stukken papier van een flap-over (ongeveer 50 bij 70) en maak deze aan de bovenkant aan elkaar vast met tape. Zorg dat het opgehangen kan worden en dat je de eerste flap omhoog kan tillen om de tweede te lezen. Hang de flappen op de buitenkant van de lokaaldeur of op een paneel in het lokaal. Laat de leerlingen in tweetallen ontdekken wanneer het Bevrijdingsdag is.

Bespreek met elkaar het multi-perspectief. Ga op zoek naar Bevrijdingsdagen van andere landen. Conclusie kan zijn: Mensen zijn allemaal anders, maar overal ter wereld vieren mensen bevrijding. Waarom denk je?

Schrijf op het eerste blad/sheet de tekst:

Bevrijdingsdag valt op:

4 juli
17 augustus
18 november
5 mei
1 juli

Schrijf op het tweede blad/sheet de tekst:

Alle antwoorden zijn goed.

4 juli
Onafhankelijkheidsdag in de Verenigde Staten
17 augustus
Onafhankelijkheidsdag in Indonesië
18 november
Onafhankelijkheidsdag in Marokko
5 mei
Bevrijdingsdag in Nederland
1 juli
Afschaffing van de slavernij.

4.9. De Gouden Regel

Voor deelnemers
vanaf 10 jaar
in po, vo en mbo.

Bedoeling

Godsdiensten en levensbeschouwingen zijn allemaal verschillend doordat ze ontstaan zijn in een andere tijd en op een andere plaats. Maar opvallend is dat de kernboodschap in heel veel levensbeschouwingen overeenkomt. Mensen verklaren dat ze zich ten opzichte van elkaar vreedzaam zullen opstellen en elkaar niet zullen bedreigen met geweld. Meer informatie op: www.charterforcompassion.org

Educatief doelen

- Deelnemers brengen regels in verband met verschillende situaties in de groep en benoemen de volgende elementen en vragen: vrijheid regelen, waar komen regels vandaan?
- Wie bepaalt de regels, is er een sanctie op overtreden, flexibele omgang met regels, Hoe horen ze bij elkaar? Waarom deze regels? Is er een moment denkbaar dat je je niet aan deze regels kan of hoeft te houden?

Aandachtspunten voor docenten

- De jongeren krijgen individueel het werkblad met de Gouden Regels.
- Ze krijgen de vraag voorgelegd: welke regel spreekt jou het meeste aan?
- Inventariseer de favoriete regels en bespreek ze.
- Laat vervolgens de herkomst van de Gouden Regels zien.
- Is dit een verrassing? Wie zou bij nader inzien een andere regel willen kiezen?
- Bedenk samen onderzoeksvragen bij de verschillende levensbeschouwingen.
- De zesde regel, uit het Taoïsme is anders, die gaat nog een stapje verder.
- Wat vind je daarvan?
- Stel groepjes samen van 4 leerlingen die met één van de Gouden Regels aan de slag gaan. Vraag hen een korte presentatie te maken op poster, memes of Power Point. Denk daarbij aan de herkomst van de Gouden Regel, de bedoeling en een situatie waarin de regel wordt toegepast.
- Zoek naar mogelijkheden om de posters en/of power points, memes te presenteren in de school of de wijk.

[Herkomst Gouden Regels]

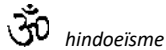
1. Hindoeïsme
2. Christendom
3. Islam
4. Humanisme
5. Boeddhisme
6. Taoïsme
7. Jodendom

De Gouden Regel

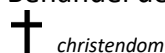
1. Doe anderen niet aan wat jezelf pijn zou doen.
2. Behandel de mensen, zoals jij door hen behandeld wilt worden.
3. Je bent een goed mens als je voor anderen hetzelfde wenst als voor jezelf.
4. Respecteer mensen en het leven op aarde en leef in vrijheid.
5. Zoals een moeder haar kind beschermt, laten we zo elkaar beschermen.
6. Voor mensen die goed zijn voor mij, ben ik goed. Voor mensen die niet goed zijn voor mij, ben ik ook goed.
7. Wat hatelijk en slecht is voor jezelf, doe dat je naaste niet aan.

De Gouden Regel (antwoorden)

1. Doe anderen niet aan wat jezelf pijn zou doen.

2. Behandel de mensen, zoals jij door hen behandeld wilt worden.

3. Je bent een goed mens als je voor anderen hetzelfde wenst als voor jezelf.

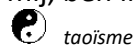
4. Respecteer mensen en het leven op aarde en leef in vrijheid.

5. Zoals een moeder haar kind beschermt, laten we zo elkaar beschermen.

6. Voor mensen die goed zijn voor mij, ben ik goed. Voor mensen die niet goed zijn voor mij, ben ik ook goed.

7. Wat hatelijk en slecht is voor jezelf, doe dat je naaste niet aan.

COLOFON

Blik op Vrijheid: vluchtverhalen toen en nu

'Blik op Vrijheid' is een multimedia project bestaande uit zes fotoportretten, een filmserie en lesmateriaal voor jongeren. De fotoportretten zijn samen met een quote over vrijheid, afgedrukt op rolbanners en kunnen gebruikt worden voor een expositie in openbare ruimtes. De films duren ieder 10 minuten en het educatieve materiaal is online beschikbaar.

De Vimeo toegangscodes tot de filmportretten kunnen worden opgevraagd door een email te sturen naar contact@stichtingzora.org

Projectteam

Projectleiders: Merlijn van Schayk en Pauline van Tuyll

Regie: Pauline van Tuyll

Onderzoek en productie: Merlijn van Schayk

Camera: Karen Kuiper, Huib Schoonhoven, Saad Jasim, Pauline van Tuyll

Fotografie portretten: Mohan Dehne

Vormgeving: Dorien Roggekamp

Educatie: Jan Durk Tuinier, Stichting Vredeseducatie

Educatieve handleiding

De handleiding voor docenten en begeleiders werd ontwikkeld door Jan Durk Tuinier, werkzaam als sociaal pedagoog bij de Stichting Vredeseducatie en het V-LAB in Utrecht. E-mail: vrede@xs4all.nl

Een aantal werkvormen is eerder verwerkt en getest in de reizende, interactieve tentoonstellingen van de Stichting Vredeseducatie zoals De Democratiefabriek.

Met dank aan

Arie Blanken, Marissa Noermohamed, Edith van Gemerden, Merlijn van Schayk en Pauline van Tuyll (feedback en tekstcorrectie).

Stichting Zora

De (multi)mediale projecten van Stichting Zora bieden onderbelichte verhalen uit de samenleving een platform. Ons doel is om personen en groepen bewust te maken, te motiveren en te ondersteunen om aan een rechtvaardige samenleving te werken. Duurzaamheid, solidariteit, diversiteit en verbinding staan daarbij centraal. De participatie van de hoofdpersonen alsook de samenwerking met andere organisaties zijn daarbij even belangrijk als de producties zelf. Voor onze producties werken we samen met verschillende producenten, filmmakers, kunstenaars en mensen uit de educatieve sector.

Voor deze productie is samengewerkt met Pauline van Tuyll en Merlijn van Schayk.

Herenstraat 32
6701DL Wageningen
contact@stichtingzora.org

Dit project is financieel mogelijk gemaakt door:

De afgelopen 80 jaar hebben veel mensen moeten vluchten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verlieten velen hun dorp of stad in Nederland en in de decennia daarna zochten mensen hier een veilig thuis. De situatie in hun geboorteland, de reden voor hun vlucht en de manier waarop ze een nieuw leven hebben gevonden, verschilt per land, per tijd en per persoon.

Het project 'Blik op Vrijheid' bestaat uit zes filmportretten van mensen met een vluchtverhaal. De films van ieder 10 minuten beslaan een stuk politieke historie, vluchtgeschiedenis, en opvang van vluchtelingen door de Nederlandse samenleving in de afgelopen 80 jaar. Laat je meevoeren in deze verhalen, beginnend bij de Tweede Wereldoorlog en eindigend in het nu.

Maak een reis door de tijd en ervaar de beklemming, maar ook de veerkracht en trots van de hoofdpersonen. Ze hebben ieder een eigen blik op vrijheid. Naast de films zijn zes fotoportretten gemaakt door fotograaf Mohan Dehne. Met een quote over vrijheid zijn deze afgedrukt op rolbanners, geschikt voor een expositie.

Met de educatieve activiteiten van 'Blik op Vrijheid' worden op een aansprekende manier nieuwe verbindingen tot stand gebracht, die kunnen bijdragen aan het versterken van een inclusieve samenleving.

FOTOPORTRETEN

FILMSERIE

EDUCATIEF PROJECT

Stichting Vredeseducatie
Peace Education Projects

